

Observatorul

REVISTĂ DOCUMENTARĂ
CULTURALĂ-SOCIALĂ-RELIGIOASĂ.

CUPRINSUL

CONVERTIȚII	Noua orientare a sufletelor	
	Două modele.	S. M. C.
REFLECȚII	În jurul cărții lui Pius Servien	MIA FROLLO
NUVELĂ	Sarai (revelația unei iubiri)	DUO
TEATRU	Reprezentările dela Nancy	
	16 acte, 17 coruri, 18 tablouri, 600 actori	PAVELIAN
PICTURĂ	Trăsăturile Iconografiei Moldovenești	P. HENRY
DOCTRINĂ	Primatul Spiritualității	
	După ruinele... semnele primenirii!	DR. VALER POP
LITERATURĂ	Proverbe rom. despre Înțelepciune	ION CEPARU
	Pe marginea „Divinei Comedii“	MIA FROLLO
	Iulia Hașdeu (încheiere)	L. CODREANU
POEZIE	La mort d'Aron Pumnul (Eminescu)	„
	A la Bucovine	„
ORIENTĂRI	Veacul nostru și Prohászka	I. RINEA
FEMINISM	Despre lux, podoabe	I. MARGA
FILOSOFIE	Bipolaritatea psihică	I. COVRIG-NONEA
ISTORIE	Martirii din Lyon (acte autentice)	P. M.
EDUCAȚIE	În școlile secundare	SPECTATOR
CĂRȚI, REVISTE, ZIARE	Carmen Sylva: Poveștile Peleşului — Tzigara Samurcaș: Fundaș. Univ. Carol I — Dr. P. Tamas: Convingere — Crainicul: noul ziar creștin — I. M. Rașcu: Cum se desorganizează învățământul — Altă listă de cărți	A. MICU

Tabla de materii: Cuprinsul anului VI

Programul revistei noastre

Redacția și Administrația: BEIUȘ. Jud. Bihor.

Abonamentul: 200 lei pe an.

OBSERVATORUL

REVISTĂ DE CULTURĂ GENERALĂ

Abonamentul : <hr/> Anual 200 Lei. <hr/>	Credincioși adevărului, în dragoste, să creștem . . .	Redacția și Administrația : BEIUȘ jud. Bihor. Piața Dr. Ciordaș Nr. 7.
--	--	---

CONVERTIȚII

ORIENTAREA ȘI UNIFICAREA SUFLETELOR 1)

Sunt într'adevăr convertiți? oameni cari într'o bună zi să-și fi jerfit tot trecutul de păcate și de necredință pentru a urma calea dreptilor, — oameni cari să cerceteze biserica, să se mărturisească să se cuminece, să creadă'n mistere, în dogme . . . și toate acestea într'un veac care se prelinde emancipat prin știință și progres? Da! Convertiți există și încă mulți. Ii găsim la tot pasul, trăesc cu noi, îi întâlnim, petrecem cu ei, ei sunt martorii lui Christos, pelerinii adevărului conștient, simțit și trăit pe deplin. Inșă — vă gândiți poate — cauza care i-a aruncat în brațele bisericii mame, a fost un necaz, o dezi-luzie, un doliu adânc dureros, o nenorocire neașteptată, câte-odată o nedreptate strigătoare. De ar fi motivele convertirii așa de slabe nu s'ar fâli biserica cu ele. Inșă nu! Aceștia au părăsit trecutul lor de necredință în deplină independență de gândire, într'un ceas de reflecție lucidă și pătrunzătoare, prin-tr'un act de orientare de tot nouă și hotărâtoare, conștienți și de gravitatea și consecințele lui; au părăsit tărâmul necredin-ții lor pentru a aborda la noi în împărăția păcii și a bucuriei.

1) Introducerea unor schițe foarte sugestive asupra Convertițiilor con-temporani (schițe datorite unor prieteni de la Paris).

Un lucru minunat, o primenire radicală s'a săvârșit în ei, desigur una din acele opere cari ne amintesc creațiile lui Dumnezeu. Aceste inimi au fost mișcate în adâncul lor, adevărul s'a deslușit treptat, mai distinct din zi în zi până în momentul când biruitor a stăpânit spiritul lor leal și drept.

Convertiri se realizează într'una; nu cunoaștem nici a suta parte din ele. Chiar din acești convertiți își face Dumnezeu stâlpii cei mai solizi ai bisericii, apostolii cei mai elocvenți, adaptați la împrejurări și cari răspund direct dușmanilor lui Christos. Așa a fost în trecut; așa e și în zilele noastre. Două exemple din vechime ne vor face să pricepem mai bine.

Convertirea lui Paul.

Biserica abia se născuse. Isus părăsise pe ai săi spre a se întoarce la Tatăl său. După Înălțare, puterea spiritului sfânt transformase pe apostoli. Ei predicau fără teamă; nici amenințările, nici turburările nu erau în stare să oprească pe buzele lor cuvintele Domnului. Mulțimile răspundeau la chemarea lor, și pericolul devenia așa de mare că, prin fanaticii judaismului programul celor violenți biruise.

Cel mai îndrăzneț dintre toți era Saul, viitorul Paul al Noului Testament. Geniul sălbatic și pătimaș a lui Israil părea să se fi concentrat în el. Și el umbla ca un turbat decis să descopere și să predea Marelui-preot și să pună în lanțuri pe toți Jidovii trecuți la noua credință. Deja zelul său brutal și sângeros se bucurase la vederea chinurilor lui S. Ștefan, primul diacon și cel dintâiu martir. Ierusalimul tremura și chiar apostolii se reslățiseră prin împrejurimi.

Saul își ducea planurile sale de persecuție dincolo de strimtele frontiere ale Palestinei. El merse până la Damasc. Ca explicare a evoluției sale religioase, câțiva protestanți liberali au pretins — bazați pe psihologia subconștientului — că Saul, tocmai pentru a înăbuși glasul simpatiei pentru religia nouă, reacționa brutal în direcția tradițiilor strămoșești. Nimic mai greșit. Călărețul care se îndrepta spre Damasc trăia direct apogeul senin al convingerilor sale pur tradiționale.

Numai Harul și intervenția directă a Celui de sus a putut transforma așa de radical și instantan un suflet așa de hotărît. Oare nu era un lucru mai minunat, mai dumnezeesc de a alege și întrebuița ca erou al Cuvântului și dascălul neamurilor tocmai pe cel mai mare dușman al Evangheliei. Iată o schimbare care nu este opera subconștientului sau a unei evoluții inconștiente, ci opera intervenției directe a Celui de sus. Minunatul său apostolat o va dovedi-o îndestul.

Și toate acestea într'o zi, într'un moment, pe drumul Damascului. Și în ziua următoare „Saul”-ul, cunoscutul fanatic, predica Evanghelia nouă a dușmanului său din Nazaret pe piețele Damascului, încât se mirau toți și ziceau: „au nu este acesta cel ce a prădat în Ierusalim pe cei ce chemau numele acesta? Și aici pentru aceea a venit, ca legați să-i ducă la arhierei.” Și, adaugă S. Paul: „prin mine și în mine ei măriau pe Dumnezeu”. Jidovii îndârjiți scrâșneau din dinți. Însă nu toți, căci mulți se convertiau, așa că fanaticii nu găseau alt mijloc de a opri propaganda, decât dispariția convertitului. Cunoașteți stratagema datorită căreia s'a susțras uneltirilor prigonitorilor. A fost coborît într'un coș peste zidul exterior al cetății și numai astfel își putu dobândi siguranța. Iată regele convertiților. Și convertirea lui este opera minunată a lui Christos înviat. Ea a avut urmări nenumărate pentru biserică.

Augustin.

Câteva secole mai târziu în toiul unora din cele mai periculoase și mai subtile erezii, Dumnezeu a suscitât din nou un convertit de elită, parcă frate de cruce alui Paul prin minte, suflet și caracter. Numele, geniul și inima lui au încântat, veacuri de-a rândul, spiritele cele mai diverse și câți n'au înmuiat în lacrimi paginile unde-și descrie el rătăcirile, luptele și reîntoarcerea lui la Biserica-Mamă. Augustin avea treizeci și trei de ani când l-a luminat și schimbat radical harul de Sus; însă până atunci câte cotituri, rătăcirii și frământări.

De o evlavie dulce și pătrunzătoare din cea mai fragedă vârstă — lui nu-i plăcea să citească operele păgânilor pentru că nu găsea acolo numele lui Isus. Atins de o boală grea și a-

proape de moarte, el ceru botezul care atunci nu se administra decât la maturitate; însă năvălindu-se apoi botezul fu întârziat.

În curând se dedică studiului și geniul său pătrunzător uimea pe profesorii săi. Catedrele îi erau deschise și orașele din Africa, curând din Italia, chiar Milan și Roma, și-l disputau. Cu toate acestea succesele cuvântului nu-i satisfăceau exigențele sufletului. El era neliniștit, însetat după adevăr. Manicheii, cari pretindeau că posed adevărul — explicând în particular existența răului și misterul luptelor noastre interne — îl reținură pentru câțva timp, însă, constrânși de obiecțiunile lui înțelepte, cei mai destoinici dintre ei nu folosiau decât pretexte și tertipurii pentru ocolirea obiecțiunilor sale.

Între timp poftele cărnii puseră stăpânire pe el și el descrie în „Mărturisirile” sale, cu o durere sfâșietoare, acești ani de rătăcire și rușine. Ah! iată ceea ce va face să-și întârzie ultimii pași către o viață creștinească. Voia și nu voia. Când se scula spre a se întoarce la Dumnezeu — scrie el însuși — pasiunile se deșteptau în el, poftele trupului îl rețineau: „ce vei face tu fără noi? îi șoptiau ele la ureche; vrei să ne părăsești? însă tu nu vei răsbii fără noi.” Amicii săi mai cumiși căutau să-i înlăture acest jug al sensualității pentru a-l face să se dedice cultului înțelepciunii; și el le răspundea: „măine, măine.” Mai târziu, înaintea păcătoșilor din Hippone, va glumi asupra acestor întârzieri continui, cari ne fac să ne amânăm pocăința, asupra acestui „măine, măine” care în latinește imită croncănitul corbilor: „cras, cras.”

Viața sfinților, cu cari se întreținea, convertirea răsunătoare a celui mai mare retor roman, Victorinus, intrat la bătrânețe în sânul bisericii, vederea virtuților ce le practicau cei mai umili creștini, toate activau asupra lui: „Ei cei își zicea el, cei umili se ridică și ne răpesc împărăția cerurilor, pe când noi cu doctrinele noastre de desfrâu și de sânge ne tăvălim în mârșevenie. Nu voi putea eu ceea ce atâți și atâtea pot?” El se ridica, făcea un pas și privea din nou îndărăt, până'n ziua, când, în urma imboldului unui glas misterios de copil: „Ia și citește”, el luă epistolele S. Paul și nimerind glasul lui Dumnezeu, harul hotărâtor îl pătrunse definitiv pe dintreg.

Botezul lui Augustin.

S. Ambrosiu de Milan, a cărui învățătură le gustase, îi admirase virtuțile, îi contemplase acțiunea pașnică și roditoare, îl inițiază în misterele sfinte, îl botează. Mare suflet, demn de o astfel de paternitate. Gândind la unul ne vine imaginea altuia. Numele S. Augustin deșteaptă deasemenea în noi una dintre cele mai fermecătoare amintiri. Aceia a unei mame care tot timpul rătăcirii fiului ei, nu a încetat ca prin toate mijloacele, rugăciune, energie, dragoste de mamă, să-l readucă pe calea adevărului. S. Monica este cea mai frumoasă întrupare a iubirii de mamă. Ah! negreșit noi avem multe femei admirabile. Deja păgânii, în primele veacuri ale creștinismului, stăteau în uimire înaintea minunii mamei creștine: „Ce muieri, ziceau ei; ce muieri posedă acești creștini!” Această exclamație a scos-o maica S. Ioan Chrisostomul din gura retorului roman Libanius. Câți alții, în urmă, n’au repetat-o sau înaintea spectacolului incomparabil a maternității creștine sau a miracolului virginității dedicate tuturor durerilor pământești.

S. Augustin și S. Monica.

Din ziua când Augustin păși pe calea pierzării, Monica nu se liniști până în momentul când îl înapoie lui Dumnezeu. Ceilalți copii puteau să-i aline necazurile în căminul familiar; slabă mângâiere când unul din ei se perdea. Sfaturi, rugăciuni, intervenții: toate fără nici un rezultat. Insuși Augustin înșelându-i paza binevoitoare se îmbărcă pe ascuns pentru Italia. O boală gravă, care era cât pe aci să-l ducă la mormânt decise pe mama lui să întreprindă călătoria la Roma. Inchipuiți-vă cât de primejdioasă și penibilă o astfel de călătorie pentru o femeie.

S. Ambrosiu, care a văzut-o, fu atras de o adâncă admirație. El însuși gândia și spuse Monicii: „mergi în pace! fiul atâtor lacrimi nu poate pieri.” Și Monica tot răbda . . . și găsia astfel de replici spirituale și adânci cari zăpăceau subtilitatea lui Augustin. Dumnezeu o ascultă, și, cum zicea fiul ei, peste așteptările ei. Ce voia ea? Ca Augustin să se reîn-

toarcă la Dumnezeu și, într'o viață cumpătată de dascăl creștin, să trăiască zile liniștite și demne de răsplată. Atâtea rugăciuni și lacrimi vărsase însă, încât Dumnezeu făcu din fiul ei, un călugăr, un preot, un episcop, un doctor, părintele doctorilor bisericii, lumina științei sacre, cel mai mare geniu ce a apărut pe pământ.

Paul și Augustin.

S. Paul și S. Augustin sunt cei doi unici convertiți a căror convertire biserica a consimțit să o celebreze în mod public, pentru că viața lor a fost de o valoare neasemuită pentru cauza adevărului. Sunt convertiții tip, a căror exemplu face să iasă în evidență ceea ce poate Dumnezeu în transformarea inimilor și cum știe să plece voințele mai îndârjite sub jugul dulce a harului sfânt. Însă puterea lui Dumnezeu nu se reduce numai la aceste cazuri. Toate veacurile, toate vârstele, au cunoscut convertiți de seamă. Timpurile noastre au fost și mai mult favorizate decât altele și într'un mod care răspunde direct tăgăduirilor necredinței.

S. I. M.

REFLECȚII ÎN JURUL CĂRȚII LUI PIUS SERVIEN ¹⁾

„Introduction à une manière d'être“

Sunt suflete făcute anume să trăiască pe pământ. Privirile lor, încă de copii, măsoară firele de iarbă și sunt pornite în viață spre o veșnică statistică; dar sunt și suflete predestinate

1) Un român care ne face deosebită cinste în Franțe, și ca poet și ca filosof. (nota red.)

a avea aripi de mici, din leagăn, ochiul lor va fi îndreptat spre un colț de cer albastru. Cu cât cresc, cu atât își îndreaptă corpul către linia cerului; au un mers vertical și văd prin brumă florile pământului, le calcă în picioare, preocupați de stele. Așa trebuie să fi fost *Novalis*, așa *Maeterlinck* . . . Chiar când *Maeterlinck* s'a plecat cu pietate de ochiu, obișnuit cu aerul cerului, asupra albinelor, nu a văzut în ele atât pe cele cari fac miere din flori, divin dar mecanic, obsedant de la fel, scoțând automat din cupa florii nectarul, pentru a-l duce în căsuța de ceară și a-l transforma milenar de la fel, în ambrozie; ci a prins firul subțire, coborât din eter, și care mișcă milioanele de albine, după bagheta magică a divinității. *Pius Servien* — e numele lui de scriitor francez — băiatul domnului *Coculescu*, profesor de astronomie la Universitatea din București, a luat dela tatăl său patima stelelor, dar transpusă în literatură. Tot elanul liric al sufletului său merge vertical către stele. Titlul cărții este: „*Introduction à une manière d'être*”. *André Demaison* în „*Nouvelles littéraires*” din 3 Decembrie 1932, își arată farmecul pentru felul nou în care este tratată această chestiune, într'un lung articol și *Paul Valéry* o găsește: „*La tentative la plus hardie et la plus intéressante pour captiver l'hydre poétique*” . . .

Carte apărută de mai bine de un an și trecută cu totală indiferență la noi . . . De ce? Dacă felul de a privi viața a lui *Pius Servien*, sub pecelia eternității, fu atât de nou și așa de bine privit în Franța, cu atât mai mult la noi, un mistic al gândirii poetice ar fi trebuit să apară ca o necesitate, care ar fi trebuit să facă parte din complexitatea sufletului nostru; occidental în esență sufletească; oriental *contemplativ-oriental* în legătură cu pământul nostru.

Și acest amestec l-am găsit la *Pius Servien*. Poetica lui lirică este occidentală, așa de precisă, încât parcă văd gestul tatălui său care îndreaptă precis luneta către stele, în direcția care-i trebuie. Și pe urmă o gândire, un fel de a privi viața interioară, ca o părțică muzicală a eternității, îmi aduce aminte de tăcerea aceia de suflet a orientalului, neîntreruptă de nici o vibrație stridentă de uzină, în reculegerea milenară a unui

suflet care gândește ca o rugăciune. Intreaga structură a cărții este foarte precisă: Un suflet, cutremurat adânc de război, privește altfel viața, îi dă o soluție de optimism superior, o degajează de toate meschinăriile mărunte, o transpune pe un plan ridicat deasupra pământului.

Îl vedem de cum începe: „*Pour modeler des paroles éternelles, il ne faut pas sentir nos sensations, il faut les regarder.* Deci pentru a ajunge la un nou fel de a fi, trebuie să ne deslipim de ceia-ce ne leagă prea brutal, prea grosolan cu pământul: *simțirea senzației noastre.*

„Simțim — spunea părintele Barral odată, la o retragere spirituală, pentru că prin simțuri primim viața pământului în sufletul nostru; dar să nu *consimțim* la ceia ce prea ne-ar îngloba la materialismul lui. Dela început, am simțit atunci, cum simt acum, citind această carte, bătaia de aripi a sufletelor care dă și atmosferii celui al meu, o vibrație mai curată de aer și mai depărtată:

„*Tout livre sincère est un : il sort en effet d'une seule âme. Mais nous voulons substituer une unité palpable à une autre plus vivante, mais plus cachée; le chêne fait table, pour trouver place dans nos chambrettes.*“ 1)

Sau când spune de Isus, la pagina 15:

„*Avec Jésus rien de pareil. Il ne vous arrive que par des ondit. Sa pensée, rapportée simultanément par quatre témoins naïfs, et certes assez médiocres artistes n'est fixée nulle part. Elle flotte, dans l'abstrait, dans la région imprécise, antérieure aux mots, où ce qui va devenir mots, garde un aspect divin.*“

Nimic din ce pare conturat nu încântă pe Pius Servien. A fi prea precis prinsă o operă, înseamnă a o omori, a închide-o într'un coșciug, care luând-o greu lipită de pământ, o va face să putrezească în el. Prin opera lui, ne apropiem uneori de un suflet mare care uite ce este pentru Pius Servien, la pagina 25 a operii lui:

„*On l'emporte quand on en a envie, le plus caché et le moins lourd des trésors, l'amé avec qui l'on cause sur l'herte, au coin d'un*

1) Pius Servien, pag. 13.

bois. Mais si tu avais vécu près de l'âme amère *d'Euripide*, tu l'aurais vu chaque matin saisir ses chagrins et les emporter loin de toi, loin de la rumeur des vivants, pour les faire couvrir silencieusement sous la cendre des poètes et des pensées du temps. Et pour se débarrasser de ta tendresse indiscrète, qui pourtant lui est chère, il lui laisse les bras des fantômes délicats".

Inutilitatea unui suflet care se dă lumii, la pagina 29:

„Combien sont mortes, pendant la dernière guerre, qui avaient un grand front et des mains délicates? Ils avaient queques vers dans leur musette, et une *Iliade*. Certains, en écoutant le double sifflement des obus, dans le brouillard, griffonnaient des différentielles. Puis un jour, un de ces obus obliqua et réduisit les espérances. Tant d'êtres . . .

. . . On fut alors étonné de sentir combien peu au fond on s'en souciait. Car les larmes ne coulèrent pas, et l'oubli vint aussi vite que la nouvelle".

Sau la pagina 32, în câteva rânduri avem un esențial program de *viață superioară*:

„Perdre son temps est la plus grande injure qu'on puisse se faire. La vie est courte, la souffrance peu adaptée à la nature de l'homme; le désir de connaître et de jouir illimité. Pour satisfaire à ces données, certains chemins sont privilégiés, comme la droite parmi les courbes. Ne pas la choisir, c'est mériter de ne l'avoir pas choisie.

Ce delicat privește *viața* în esența ei, când spune:

„Ce n'est pas être épicurien que de rechercher la fleur des choses. C'est être honnête envers soi-même. Qui mange l'assiette avec la potage? Et nous acceptons, en même temps que le pain du vif savoir, tout ce que la sottise et l'orgueil humain y ont attaché de boue à travers les siècles".

Sau asupra *timpului perdut* ce categoric este:

„Nous serions bien misérables, si nous ne savions même pas aller du côté où tout nous porte. Si tu perds ton temps, celui qui t'apporte des biens à ta mesure, et non celui que mesure le sablier d'autrui et qui te transforme en esclave essoufflé et apeuré, pense au temps perdu comme tu y penseras quelques heures avant de mourir".

Avem impresia. cu cât ne adâncim mai mult în cartea lui

Pius Servien, și-l pricepem cu ce ochiu esențial a prins învârteala lumii, că întreaga umanitate a pornit greșit, ca o melodie ireparabilă dacă a fost începută pe un ton prea jos sau prea sus; nu o mai putem continua și chiar cu riscul câtorva fluerături, să avem curajul să o începem *de-acapo* — bine, exact, pur și fluerăturile, pe nesimțite, se vor transforma în extaz și aplauzel. Dar nu, ne încapăținăm să continuăm în *tonul fals al începutului* și nu mai când am sfârșit-o, odată cu viața, ne dăm seama de răgușala gâtului prea forțat și de inutilitatea ei? . . . Cum ne e firesc ridicându-ne să ajungem la matca noastră naturală :

„Toi qui te débats dans le vertige de l'écume, si tu sais rompre seulement quelques uns des remous qui te reliant aux mondes violents, — doucement, doucement, tu glisses par ta pesanteur naturelle dans le monde qui est prêt pour toi“.

Și chiar când viața ni se pare imposibilă de trăit, decât să ne lăsăm descurajării, nedemnă de natura noastră divină, mai bine să facem un popas în singurătate, să ne întrebăm ce a fost putred în viața care am dus-o; ce instincte rele, ce porniri nedemne, ne-au dus pe nesimțite la alianțe cari ne-au înjosit . . . Ce minunat explică Pius Servien și înfrângerea, ce optimism superior oferă sufletelor ofilite de viață, când spune la pagina 47 :

Gare aux *écritures pourries* et aux *amitiés indignes*; mais surtout gare aux actions commencées comme à contre coeur, et par conséquent qui échouent. Ne prends pas l'habitude de la défaite. Même s'il t'était indifférent alors, de réussir ou non, ne laisse couler dans ta *mémoire* que des victoires. C'est une *forêt pleine d'échos*. L'enfer doit être quelque mémoire mal faite“.

E admirabilă încheerea la pagina 83, al unui întreg cod de viață superioară, de viață pe înălțimi :

„Fais-toi, aie confiance en toi même. Laisse-toi flotter comme un nageur pris entre les herbes. Que ta résistance soit uniquement morale, faite de patience, mais surtout de certaine puissance d'abstraire, de négliger le monde, pour replacer ta liberté toute entière, dans le cloître plein de soleil de tes propres idées“.

Și să nu credeți că Pius Servien scrie într'un fel și duce altfel de viață. Cine-l cunoaște de aproape, în traiul care-l duce la *Paris*, poate spune în câtă sihăstrie intelectuală trăește.

Cartea lui, tratat de viață mistică modernă, presupune nu numai o bază filosofică foarte întinsă și adâncită, dar și meditația continuă a propriei lui vieți și a celor din jurul lui . . .

În odaia goală, de ori ce altceva decât cărți, peste viața Parisului ce-i sosește din jos în înălțimi, în vremea îndelungată pe care Pius Servien o petrece cu el însuși, în haina perfect croită a civilizației occidentale, în care-și prezintă ideele, Pius Servien e totuși omul dela noi, din Orient, în afinitate cu Turcul, Arabul . . . ajuns la marginea unei vieți reflectată imobil și hieratic, picioarele încrucișate, și mătăniile de chihlimbar, îndelung mângăiate cu mâni gânditoare ce iau culoarea sufletului meditativ.

Ce-i lipsește lui Pius Servien ca să ajungă la adevărul unei vieți, ce pe cale meditativă laică, ne înfioară cât s'a apropiat? Ce poartă trebuie să mai deschidă? Sufletul lui străbate singuratic și îndrăzneț drumurile eternului. Ne aruncă flacări de vis de acolo, cari se sting în sufletul nostru, ca focurile de artificii, cu lumină de fulger; dar rătăcește mereu din stea în stea fără ultima țintă, se împrăștie în eter. E amar, căci în stele el vede în cele din urmă, doar tăcerea lor . . . A pornit însă pe drumul adevărat, nu a ajuns încă în Empireu . . .

MIA FROLLO

Nevoile te învață să te închini (înaintea divinității)

Titu Liviu V. 518.

*

Religiunea este cea mai înaltă umanitate a omului.

Herder

*

Religiunea e cea mai profundă poezie a sufletului.

Fr. von Hellewald.

NUVELĂ**S A R A I****(revelația unei iubiri desăvârșite)**

Sarai din Capernaum era fiica lui Iona, stăpân de barcă și sora lui Simon și a lui Andrei.

Iona avea ca prieten și vecin pe pescarul Zevedeu, soțul Salomeiei și tatăl lui Iacob și a lui Ioan.

Sarai era frumoasă și simțitoare. Copilă încă, ea se jucase pe malul lacului cu Ioan, care era blând și frumos la față. Când s'a făcut mai mare, ea venia în fie care zi la buna Salomeea și lucra cu ea, cârpind mrejele sau veșmintele fraților ei.

Cînd avu șaptesprăzece ani, înțelese că iubea pe Ioan, fiul lui Zevedeu și al Salomeei; și cum el îi arăta multă prietenie, ea se crezu iubită — și aștepta — că în curînd s'o ceară de soție.

Cam pe vremea aceea începu să se vorbească prin părțile acelea despre un profet tânăr, care cutreera Galileia vestind împărăția lui Dumnezeu.

— Ci mergînd Isus în părțile Galileei — zice Scriptura, văzu pe doi frați, pe Simon și Andrei, cari își aruncau mrejele în mare. Și le zise „Urmați-mă, și vă voi face pescari de oameni“. Îndată ei lăsară mrejele și îl urmară. De acolo, mergînd mai departe, văzu alți doi frați, pe Iacob și Ioan, care erau în barcă; cu Zevedeu, tatăl lor, și care-și dregeau mrejele: El îi chemă, și îndată ei își lăsară barca și pe tatăl lor și îl urmară“.

Zevedeu, întorcîndu-se acasă seara, povesti acestea femeii lui. El adăugă: Când vorbea Isus, nimeni nu i se putea împotrivi. Sarai era acolo; ea nu îndrăzni să spună ceva căci Ioan n'avea nici un legământ cu ea, dar cînd fu singură — plînsă amar.

* * *

Două săptămâni după aceea, Ioan și tovarășii lui — se întoarseră acasă. Ei aduceau cu ei pe Isus.

Isus vorbi; și Zevedeu și Salomeea crezură în el. Și toți erau cu-

prinși de o emoție de nedescris. Dar Sarai — nu fu deloc mișcată, căci se gândea că profetul acela îi răpise pe cel pe care îl iubia.

Ioan continua să se poarte blînd cu ea, dar nu-i observase nici paloarea, nici tristeța ochilor.

Pentruca să sărbătorească pe Isus, se dădu o masă la Zevedeu, la care fură poftiți și vecinii.

Sarai ajută pe Salomeea — ca să slujească oaspeți. Ea văzu că Ioan era prietenul preferat al profetului și înțelese că, desigur, el n'o să fie al ei nici odată. Ea tremura așa de tare, că lasă să-i scape un taler care se sparse și se împrăștiase pe pămînt. Isus interveni ca să nu fie certată. Dar ea n'avu curajul să-i mulțumiască.

În aceiaș zi, Isus se duse s'o găsească în cămara unde spăla vasele. Și-i zise: „*Fiica mea, pentruce ești turburată în inima ta?*” Dar ea fugi fără să-i răspundă și fără să-l privească.

* * *

Ioan rămase câteva zile la Capernaum, lucrînd la meseria lui de pescar, ca să adune bani pentru o nouă călătorie.

Sarai venea mereu să coase cu Salomeea. Era așa de tristă că în sfârșit bătrîna băgă de seamă și-i zise: „*Cum poți fi tristă, cînd cunoști vestea cea bună a Evangheliei și cînd crezi că va veni împărăția lui Dumnezeu?*”

Tinăra fată se gîndi: „Impărăția lui Dumnezeu pentru mine, era cînd mă iubia Ioan; și vestea cea bună ar fi pentru mine, o vorbă blîndă din gura lui”.

În ziua în care Ioan plecă din nou ca să întâlnească pe Isus, ea nu mai avu puterea să-și ascundă suferința. Alergă după Ioan și-l ajunse în port. „Ioan, strigă ea, te rog din suflet nu pleca!”, Și se agață de hainele lui. Dar el hotărât și blînd îi spuse ei „Dumnezeu m'a chemat . . .” Oamenii cari se găseau acolo răsăra de ea; copiii o urmăriră cu strigăte răutăcioase; și ea se întoarse suspinînd la tatăl ei.

De atunci nu mai îndrăzni să se ducă la vecina ei Salomeea. Sta acasă, lângă tatăl ei infirm. Frații ei, cînd erau acasă, o priveau cu o milă aspră. Și uneori vorbeau între ei:

— „E stăpînită de diavolul! să i cerem Invățătorului s'o izbăvească”.

Dar cînd aduseră vorba despre asta, Isus le zise:

— „Lăsați-o. Duhul care o stăpânește va fi în curând învins“.

* * *

... Într-o zi, Isus veni la Capernaum să se odihnească. Era întovărășit de data asta de Galeleencele devotate — Ioana, Suzana, Maria lui Cleopa și Maria din Magdala. Sarai — știa în chip vag ce fusese Magdalena și se gândea întru sine: „Ea va ști poate un leac pentru boala mea“ ?

Făcu așa s'o întâlnească într'un loc ascuns, îi încredința durerea ei și-i zise;

— „D-ta care ai iubit, ajută-mă!“

— Dar oare am iubit? zise Maria din Magdala. Nu mai știu. Dar toate dorințele mele, după ce erau împlinite se preschimbau în amărăciune și-mi lăsau un gust de cenușă în gură“.

— „Cel puțin ți-au fost îndeplinite, zise Sarai. Cât aș vrea să cunosc această amărăciune și să mestec această cenușă!“

— „Sărmană copilă! zise Maria. Eu am găsit singura dragoste care nu înșeală. Iubește ca mine, pe Fiul Tatălui ceresc, pe acela care știe vorbele vieții veșnice“.

— „Il urăsc, zise Sarai, căci din cauza lui sufăr, și de aceea nu cred în vorbele lui“.

Ea consultă pe-o bătrână egipteană vrăjitoare; bău băuturi vrăjite; recită formule magice, dar nimeni nu putu să-i ușureze chinul; și zi și noapte chipul lui Ioan o umplea de-o dorință care-i usca trupul și-i învenina sângele.

* * *

Când sosi vremea Paștelui, ea voi să se ducă cu părinții ei la Ierusalim, care era departe cale de două zile. Mamă-sa laudă acest plan pios și nădăjduia că fiică-sa se va vindeca, ci Sarai voia nu mai să se apropie de Ioan.

În hanul unde trăseseră, aflară despre arestarea și osândirea lui Isus.

... Ioan și Maria, mama lui Isus, Ioana, Suzana, Maria lui Cleopa, Veronica și Maria din Magdala, urmară pe cel osândit cât le-a îngăduit garda de soldați romani. Sarai se alătura cetei de Galileene. Durerea lui Ioan îi făcea rău, dar își zicea că stăpânul lui odată mort, Ioan, cu timpul, își va aduce aminte de-a o fi iubit-cîndva.

Cel dintăi cui se înfipse în mâna lui Hristos și-i rupse vinele, sângele țisni și trupul întreg se ridică și se svârcoli. Dar, cum Isus nu striga de loc, lui Sarai nu-i fu milă.

Crucea fu ridicată; osânditul spânzura de ea prin patru răni. Gemetele ascuțite ale femeilor, se ridicau fără încetare, străbătând sgmotul norodului în sărbătoare. Sarai, nemișcată vedea lucrurile ca și cum nu s'ar fi petrecut aeeva; și i-se părea că ea e aceia care moare — și că gemetele acelea erau bocetele inimii ei — care-i plângea de milă.

Apoi când Isus vorbi; când zise lui Ioan și Mariei: „Iată mama ta, iată fiul tău“ ea înțelese că totul se sfârșise pentru ea; și miloasă, număra în neștire picăturile negre care cădeau una câte una din picioarele lui Isus, — apoi punctele însemnate pe zarurile — pe care soldații aplecați le aruncau pe rând.

Dar când răstignitul, într'un moment de slăbiciune strigă; „Părinte, de ce m'ai părăsit?“ ea simți totodată și o ușurare groaznică și un început de milă, căci își zise: „Și el moare desnădăjdut“.

Și cum în acelaș timp femeile plângeau și mai tare iar Maria, mama lui Isus cădea leșinată în brațele tovarășilor ei, Sarai se gândi pentru prima dată: „*Sunt poate suferințe și mai mari decât a mea . . . O fi și iubire mai desăvârșită decât a mea!*“

. . . . În vremea aceia, trezindu-se din leșin, răstignitul, cu mare greutate, ridică puțin capul care-i spânzura: văzu pe călăii săi, cari aruncau sorți pe cămașa sa; văzu mai departe, pe coasta colinei, mulțimea veselă, oarbă și rea, și zise: „*Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac.*“

Atunci Sarai fu învinsă. Revelația unei astfel de iubiri o străpunse ca un fulger și căzu la pământ. O așa de mare durere, sau poate o atât de mare dorință o sgudui — că inima i-se rupse. Dar nu spre Ioan, ci spre Isus se îndrepta ultimul ei suspin.

DUO

Desfătările îl fac pe om vulgar.

Goethe.

Minciuna și furtul sunt viții înrudite.

Erasmus

Marile Reprezentații ale „Patimilor Mântuitorului“, la Nancy.

Cea mai mare dramă a lumii (16 acte, 17 Coruri, 18 tablouri, 600 de actori, figuranți și coriști.) Decoruri de Raymond Deshayes. 200 de locuri de șezut numerotate. Cea mai frumoasă sală din întreaga regiune. Teatru organizat cu toate perfecționările moderne. Orchestră simfonică sub conducerea Păr. R. Langlais.

Cuprinsul.

Dela intrarea lui Isus în Ierusalim până la apoteoza finală, se văd real toate peripeziile dramei. Iată, de fapt, marea privescătoare a intrării în Ierusalim. Un oraș întreg e în mișcare. Privitorul e înmărmurit: deoarece nu se aștepta la mulțimile aceste, la această eleganță în asortimentul culorilor și a înbrăcămintei; și sub stăpânirea unui adevărat farmec el se întreabă dacă e în cer ori pe pământ.

Apare templul din Ierusalim, Isus înaintează măjestos, îngrozitor. Răstoarnă mesele, îl aclamă pe Mântuitorul, Fariseii îl blastemă, mulțimea îl urmează.

Atunci dușmanii lui se sfătuiesc. În sala Sinedriului se unelțește complotul, negustorii se alătură arhierilor și preoților, Hristos va fi prins și aruncat în temniță.

Isus o știe, își ia rămas bun dela Mama și credincioșii săi, plânge asupra Ierusalimului, orașul cel nerecunoscător, și în *Cenacol* prezidează *cina cea din urmă*, cina cea de bun rămas. — Instituirea Sf. Euharistiei produce o adâncă impresie. Autorul dramei s'a inspirat din tabloul atât de cunoscut a lui *Leonardo da Vinci*. Cuvintele, atât de mișcătoare în simplitatea lor, sunt cele ale Evangheliei. Isus, îmbrăcat în alb, le repetă cu gravitatea de admirat a unui suflet pătruns de credință, a unei inimi înflăcărare de iubire. Și — printr'un efect de scenă foarte simplu dar în mod cu totul superior închipuit și executat — cade asupra lui în această clipă măreață,

o rază de lumină care îl transfigurează întru câtva, îl face străveziu și suprapământesc în mijlocul apostolilor înmărmuriți cari primesc unul după altul această hrană tainică, făgăduită de atâtea ori, în vreme ce se aude ca și un murmur ceresc, un cor de glasuri tainice, cântând în surdină o *Quam suavis* și o strofă din *Pange lingua*, cântări liturgice.

Această primă parte se termină prin trădarea lui *Iuda* și nenumăratul auditoriu se retrage pe la amiazi cu o impresie de durere ce domină scena cea mai mișcătoare din ședința de dimineață, adevărată perlă de teatru creștin: luările de rămas bun de la *Vitanis*.

La orele 1 și jum. după amiazi, sala este ticsită din nou, dar, pierzându-i din vedere pe actori, publicul este transpus într'o lume ce diferă de cea a realității; el revede, plin de spaimă, *drama Patimilor* lui *Isus*.

Se aprinde la vederea ipocriziei pline de ură a Sinedriului. Acuzările înveninate ale lui *Ana* și *Caiafa* îl revoltă. Inima i se măhnește la vederea lepădării și căinței lui *Petru*. Desnădejdea lui *Iuda* îl înmărmurește. În *Pilat*, el vede veșnica istorie a autorității ce-și calcă datoria și-l osândește pe cel drept cu toate că-i recunoaște nevinovăția.

În această minunată scenă a osândirii la moarte, care e urmarea intrării în Ierusalim, spectatorii sunt ca și împietriți de groază. O tăcere sfântă apasă asupra întregii săli.

La *Nancy* avem două scene inedite: prima se petrece în casa *Veronicei*. Fecioara și sfințele femei, adânc întristate, așteaptă știri. Sosește *Ioan*, palid și obosit, și în câteva cuvinte întrerupte, povestește peripețiile tragiceii nopți.

„Mamă, iartă, zise el . . . în loc de a-l apăra, am fugit . . . în grădină . . . *Iuda*, nefericitul . . . el a trădat . . . printr'un sărut . . . după Paștile din *Cenacol*! . . .“

Și iată că la rândul său intră *Petru*, cu lacrimi în ochi el se aruncă la picioarele *Mariei* și-i mărturisește întreita lui lepădare.

„Il iubești tu totdeauna ? il întreabă dulce Fecioara.

— Da, răspunde *Petru*, pentrucă-l iubesc plâng eu acum.

— Atunci curaj, *Petre*, cei ce iubesc într'adevăr sunt totdeauna iertați.“

Ce bine e deci tradus și exprimat aci, într'un fel pe cât de dramatic pe atât de sfâșietor, acel și a plâns cu amar al Evangheliei.

A doua scenă, are pentru cadru somptuos palatul guvernatorului. Pilat, fricos, a lăsat ca Isus să fie sbiciuit, și sosește acum *Claudia Procula*, elegantă, frumoasă foarte și totuși nu mai puțin tragică și plină de energie în atragerea amintei ce o face proconsulului despre crima prin care a lăsat ca nevinovăția să fie osândită, dreptatea călcată în picioare, glasul conștiinței înăbușit mișește.

Pe drumul *Calvarului*, ca și la osândirea la moarte, sunt pe scenă patru sute de actori, preoți, soldați, negustori, tinere fete. Strigăte de: *Sângele lui să se coboare asupra noastră și asupra fiilor noștri* se întesesc. Isus e încurând pe drumul *Calvarului*. Sfintele femei, neștiind sentința de oprire, se găesc pe unde trebuie el să treacă, durerile se înmulțesc. Se aud loviturile ciocanului, o liniște de moarte plutește asupra mulțimii, se ridică *Grucea*, sunt pronunțate cele din urmă cuvinte. Hristos moare.

Tunetele bubuiesc, pământul tremură, jidovii înspăimântați fug. Dar nu peste mult apar îngerii cu vesmintele lor strălucitoare, și *Aliluia* răsună în mărețe apoteoze.

* * *

„Patimile lui Isus“ — spectacol religios fără pereche.

„Patimilor Mântuitorului“ reprezentate la Nancy și cunoscute astăzi în lumea întreagă, atât prin numărul actorilor cât și prin somptuositatea înscenărilor, le sunt egale numai cele dela *Oberamergau*. Dar și ele pe acestea completează prin cele două scene inedite.

Textul e în întregime întocmit după Evangeli și, cu ajutorul celor mai vechi podoabe tradiționale. Replicile sunt vii, intriga foarte bine redată și cu dibăcie condusă până la desnodământul final.

Cât despre muzica corurilor, ea a fost formată din cele mai frumoase „oratorii“ ale lui *Bach*, *Mendelssohn* și *Vidal*,

precum și din bucăți alese și anume compuse de cei mai buni artiști ai Lorenei.

Orchestra compusă din 50 muzicieni e formată din cei mai buni artiști ai *Conservatorului* din Nancy.

Programul Reprezentațiunilor din Nancy.

Tablouri

1. *Adam și Eva* alungați din Paradisul Pământesc.
2. Luările de rămas bun din Vitania.
3. Ahașveros o alungă pe Vaști și o înalță pe *Ester*.
4. *Ieremia* plânge asupra ruinilor Ierusalimului.
5. Mana.
6. Strugurele miracule.
7. Adam își câștigă pâinea în sudoarea feței sale.
8. Mardocheu.
9. Samson sgudue stâlpii templului.
10. Desnădejdea lui Cain.
11. Aman zăpăcit în fața des-tăinuirilor Estrei.
12. Agar părăsind pe Ișmail.
13. Jerifa lui Avram.
14. Triumful lui Iosif.
15. Potopul.
16. Șarpele de aramă.
17. Mormântul.
18. Hristos, Femeile și Apostolii.

Acte

1. Intrarea lui Isus în Ierusalim.
2. Adunarea Marelui Sfat.
3. Luările de rămas bun din Vitania.
4. Ultima călătorie a lui Isus la Ierusalim.
5. Cina cea din Urmă.
6. Grădina Maslinilor.
7. Isus la Ana.
8. Isus la Caiafa.
9. Desnădejdea lui Iuda.
10. Isus înaintea lui Pilat.
11. Sabia lui Simeon.
12. În casa lui Pilat.
13. Condamnarea la moarte.
14. Drumul Calvarului.
15. Răstignirea.
16. Invierea.

Asumpțiunea.

Fecioara și Ingerii.

Hristos încoronându-o pe Maria.

Impresii personale dela Reprezentațiunile din Nancy.

. . . Dumnezeuasca dramă începe . . .

Ce poate fi mai trumfal decât intrarea lui Hristos în Ierusalim, în timp ce apostolii, mulțimea, copiii cântă cu glas

mare *Osana*, poartă frunze de palmieri, își întind, pe calea regească, hainele și ramuri de măslina, pentru trecerea lui Isus-Mesias promis. Isus gustă acest triumf pe care i l'a procurat sinceritatea trecătoare a aceloră pe cari El i-a iubit și pentru cari se pregătește să moară. Apoi binecuvintează cu amândouă mâinile ridicate. Te trece un fior; emoția te cucerește, o emoție care te strânge la gât și care nu te va mai părăsi; lacrimile urcă'n spre ochi și cad tăcute, tăcute ca și marile bucurii și durerile cele mari.

Dar acest triumf e de scurtă durată. Deja ura *Sinedriului* se străduiește să-l micșoreze și să-l folosiască împotriva lui Hristos. Moartea Celui Drept e horărâtă. Puțin importă motivele la cari va trebui apelat pentru a acoperi cu o aparentă justiție cea mai rușinoasă sentință pe care a pronunțat-o vreodată un tribunal. Cel Drept va muri. De alminteri, *Iuda* este acolo, *Iuda* care din sgârcenie și ambiție primește prețul necinstului târg; pentru 30 de arginți el va trăda pe Isus al său prin cel mai gingaș semn al prieteniei: sărutul. Dacă bucuria, o bucurie satanică, lucește pe fața învinuitorilor lui Isus, în inima spectatorilor fierbe indignarea. Reacție sinceră și profundă a aceloră cari nu l'au osândit niciodată. Și această greutate crește când personagiile de reprezentat *Mântuitorul și Fecioara . . .* sunt față în față . . . Pentru că aici trebuie atâtea gingășie și nuanțe încât sărmanele noastre cuvinte omenești par într'adevăr neputincioase să exprime realitatea. Cei cari, în vre-o noapte de August 1914 au văzut plecând înspre necunoscut o ființă iubită, știm, tot ce era dureros, renunțare cu adevărat sublimă și omenească gingășie în luările de bun rămas ale *Invățătorului* dela prietenii săi din *Bethania*, dela *Apostoli* și dela *Maria Maica Sa*. Actorii dela *Nancy* au știut să rămâie adevărați, simpli și naturali în aceste scene cari sunt dintre cele mai frumoase. pentru că sunt adânc omenești. Acesta e secretul reușitei lor.

Dar n'am găsit nimic asemănător felului în care s'a desfășurat *Cina cea din Urmă*. Câtă măreție și seninătate în această supremă întrunire în care dragostea va duce la îndeplinire cea mai mare minune a sa! Câtă majestate în persoana

lui Isus și câtă gingășie nu strălucește în privirea sa! O evlavioasă tăcere plutește asupra imensei săli în care singură, plină de armonie și siguranță, răsună vocea Invățătorului, rostind veșnicile cuvinte cari dau viață, atotputernicile cuvinte cari preschimbă pâinea și vinul. Această simplitate în a reaminti evenimentele cele mai mari și mai sfinte, în a le face să trăiască din nou sub ochii noștri; această supunere a artiștilor, cari uită vremea și locul, pentru a întrupa cu mai multă desăvârșire rolurile lor; această atențiune încordată, găfăindă a publicului care trăiește, într'un tempo mai accelerat, neuitate clipe, totul crează o atmosferă dramatică și emoționantă ce nu se găsește decât acolo.

La *Patimile* dela Nancy, sunt oprite aplausele și aceasta e un canon fără pereche impus unor spectatori cari nu cer decât să-și manifesteze sentimentele! — O, da, noi am fi aplăudat cea dintâiu *Impărtășenie* a Apostolilor, atât de mișcătoare, și rugăciunea Mântuitorului în *Ghetsimani*, cea atât de chinuitoare și tragică.

L'am fi aplăudat pe *Petru* când ne striga, în hohote de plâns, enormitatea greșelii și sinceritatea căinței lui, și chiar . . . pe *Iuda trădătorul* a cărei desnădejde are în sine ceva îngrozitor.

Am fi aplăudat ultima *luptă* ce se desfășoară înaintea palatului guvernatorului între *Sinedriu* și *Pilat* care în brutală-i sinceritate, își mărturisește credința în nevinovăția Mântuitorului, pentruca apoi să-l lase în mâna dușmanilor săi.

Oh! am fi aplăudat pe curajoasa *Claudia* care vine să-i reproșeze lui *Pilat* lașitatea și să-i arunce în față blestemul credincioșilor din toate veacurile . . .

Drama continuă și ajunge la cea mai dureroasă culme a sa. Isus urcă pe *Calvar*. Crucea își întinde brațele, în mijlocul unui cer posomorît, vărgat de o lumină roșie. Mântuitorul scoate un strigăt puternic, își pleacă capul și moare. Fulgerele brăzdează cerul, tunetul bubuie, în timp ce *Jidovii* fug îngroziiți.

Scenă îngrozitoare și măreață, care n'are pereche în frum-

sețe decât tablourile de apoteoză cari sfârșesc *Patimile: Invierea, triumful Mariei și al lui Hristos în Cer.*

S'a sfârșit. Emoția e la culme și nimeni nu caută să și-o ascundă. Se feresc chiar să-și comunice dintr'odată impresiunile, preferând să rămână încă sub căldura ceasurilor ce tocmai acum le-a trăit.

Văzând că această mulțime se depărtează, examinând fisionomiile mă simții surprins. Mi se păru că deosebesc o bucurie măreață și că văd strălucind în privirile lor ceva din lumina și bunătatea Mântuitorului, a cărui icoană vie o purta cu gelozie fiecare în adâncul inimii sale.

Avui chiar bucuria să-l aud pe un belgian zicând: „Vin pentru a zecea oară la Nancy; învăț aici să fac „Calea Crucii“. Sunt fericit să admir așa, una din gloriile Franței; sunt fericit să văd gândirea franceză pusă, cu limpezimea și bogăția sa, în slujba Evangheliei.“

PAVELIAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ARTĂ

Iconografia moldov. în veacul XVI (Sinteză)

Notări (observări) cu privire la trăsăturile generale ale iconografiei moldovenesti din veacul XVI lea ¹⁾:

PAUL HENRY

Studiile noastre detaliate din fasciculele precedente ale Bibliotecii Institutului francez de Inalte Studii în România, ²⁾

¹⁾ Observațiunile conținute în acest articol au format obiectul unei comunicări din partea autorului la al treilea Congres de Studi Bizantine (Atena, 1930)

²⁾ Cfr. *Mélanges* N-rii I. (1927) II. (1928).

precum și studiul nostru general asupra Artei moldovenești, ¹⁾ ne permit, fără a ne declara, pentru prezent, în mod definitiv asupra acestei arte, încă puțin cunoscute dar cu un conținut iconografic extrem de bogat, să scoatem încă depe acuma unele concluzii generale, cari contribuiesc, după părerea noastră, la îmbogățirea cunoștințelor noastre despre evoluția celor din urmă școli bizantine și la fixarea locului precis pe care-l ocupă pictura moldovenească în această evoluție.

Toate aceste concluzii se pot grupa în jurul unei constatări fundamentale: bogăția și varietatea iconografiei moldovenești în veac. al XVI, precum și caracterul său specific.

Pe timpul când artiștii din veac. al XV și mai ales cei din veac. al XVI împodobeau frumoasele monumente, cari sunt fala Moldovei de Nord, Bizanțul nu mai există. Cuceririle turcești rupând legăturile cari apropiau Principatele de vechea Împărăție grecească, inspirațiunea nu mai putea veni de acolo. Nu e imposibil ca dintre artiștii greci unii să fi putut emigra și aduce cu sine în nordul Dunării, în timpul acesta, ceva din procedeele și tradițiile lor, dar, lucru vrednic de însemnat, noi nu cunoaștem nici pe unul, și toate observațiile noastre ne îndreaptă din contră privirea spre Serbia și Bulgaria. Artiștii din aceste două țări balcanice pentru a scăpa de jugul otoman s'au refugiat la vecinele lor de Nord, România și Ungaria, și mai mult, știm din izvoare sigure, că un călugăr de origine sârbo-macedonean, Nicodim, chemat în Valachia de cătră Vlaicu în veacul XVI, instaurează aici monahismul românesc și aduce în acelaș timp cu sine principiile arhitectonice, ale Moldoviei sârbești. Astfel nu e de mirat dacă iconografia moldovenească este mai întâi de toate balcanică. Ceeace însă e interesant în studiul acestei iconografii este faptul că în ea descoperim multe izvoare de inspirație mult mai îndepărtate în spațiu și timp: putem zice că pictura religioasă moldovenească din veacul al XVI, este ca și o urmare a cercetărilor tuturor școlilor bizantine din trecut și că materialul său iconografic mai

¹⁾ Bisericile Moldovei de Nord dela început până la sfârșitul veac XVI — Paris (Leroux) 1930.

mult ca și a oricărei alte provincii artistice mai vechi, e format din totalitatea agonisirilor întregului domeniu bizantin, agonisiri conservate pe căi, pe cari noi le cunoaștem rău, unde însă manualele și colecțiile de modele în felul Podlinieilor au trebuit să joace un rol important.

Asupra trăsăturilor generale ale acestui material iconografic am voi deci să ne oprim puțin, din cauza complexității, particularității sale și interesului ce-l poate comporta pentru studiul izvoarelor Hermeniei, precum și pentru studiul ramificării și genealogiei temelor picturale tratate.

Deocamdată noi nu vom considera decât perioada dintre ultimi ani ai sec. XV și până cam la anul 1600, sau, pentru a o fixa prin monumente, până la perioada ai cărei termeni extremi sunt marcați de sanctuarul și năile bisericilor din Voroneț și Sucevița. După această din urmă biserică, de fapt, se observă o ruptură vădită în arta moldovenească, arhitectura își schimbă cu totul specificul ei complicându-se cu elemente noi, mai ales valache și rusești, cari denaturează modelul său, și pictura în acelaș timp când intră într-o adevărată decadentă din punct de vedere artistic începe a adopta o iconografie mai complicată, adânc influențată de teme noi și mult mai numeroase, de o proveniență aproape evident athonită, și ușor explicabile prin indicațiile Hermeniei. Cu totul alifel e în sec. XVI, în care frumseța artistică a picturii e remarcabilă și inspirațiunea alta.

Un punct ni se pare, înaintea oricărei alte considerații, că merită a fi relevat, și anume cât de puțin toată pictura moldovenească din sec. XVI e tributură Artei sf-lui Munte. Precum planurile arhitecturale moldovenești ne îndreaptă privirea la cele ale Moravei sârbește, întocmai așa și iconografia este în mare parte balcanică, ceea ce nu presiintă în sine, apriori, nimic de mirat. Însă al doilea punct asupra cărui trebuie de asemenea să insistăm este că această inspirațiune nu e exclusivă, că tezaurul artistic moldovenesc e mult mai bogat decât acel sârbesc și bulgar, și păstrează (prin cari căi misterioase?) teme vechi căzute în uitare, și culese în cutare codice, pe care noi nu-l cunoaștem deloc, care însă cu toată siguranța a fost la

dispoziția picturii moldovenesc. Alături de acest substrat vechiu apar și elemente noi, unele apusene în cari se poate recunoaște spiritul Renașterii, care începe a se răspândi în tot Orientul; altele răsăritene, fie rusești, fie specific moldovenești.

Inspirația balcanică, am spus, rămâne principală. Ea e de asemenea cea mai explicabilă, considerând timpul și indicațiile date deja de arhitectură, al cărui plan este aproape totdeauna acela al Moravei, și de înfrumșetarea, foarte aproape de cea a bisericilor bu'gare din Macedonia și Mesembria.

Această influență este tot așa de sensibilă atât cu privire la spiritul general al picturii moldovenești cât și cu privire la iconografia scenelor particulare.

Ca și Slavi, și cu toată în decursul secolului XVI o evoluție înspre pictura pur narativă se face sensibilă, Moldovenii denotă în general o sensibilitate mare, înduioșindu-se mai ales de suferințele Mântuitorului într'un stil care reamintește școala macedoneană. Pictorul moldovean se oprește bucuros, pentru exemplu, la brutalitățile cărora Christos este victimă, la loviturile primite, la fierea, la spinii, precum și la moartea dureroasă de-pe cruce,¹⁾ etc.

Unele picturi se înrudesc de asemenea cu picturile balcanice. Pentru ex. în destul de numeroase biserici (Moldovița, Popăuți, Hârlău, Sf. Dumitru, Sf. Gheorghe din Suceava), scenele Patimilor, pictate în naie, se desfășoară într'o neîntreruptă friză, fără linii de spațiu, dela absida de sud până cea de nord, într'o expunere amănunțită, a suferințelor lui Isus începând cu Ghetsimani și sfârșind cu Răstignirea; și în însăși aceste biserici, scenele pictate aici (*Spălarea picioarelor, Cina, Invierea, Cuminecarea Apostolilor*) urmează acelaș procedeu. Or, acest procedeu, a cărui origine îndepărtată pare a se căuta în pictura capodoceană, este uzitat în Macedonia, atât de Sârbi cât și la Bulgari.

Incepând cu al doilea sfert a veacului al XVI, ceeace caracterizează arta moldovenească până către 1600, este așa numită *pictura exterioară*, ale cărei tendințe am avut ocazia

¹⁾ Cf. mai ales reprezentațiunea Patimilor la Honor și Vatra Moldoviței

de a le semnala în primul Congres pentru Studii bizantine la *București*. De unde provine acest procedeu peste tot necunoscut în sec. XVI? Fără îndoială, vechea artă bizantină l-a cunoscut, de ex. la Sf. Dumitru în Salonic. Însă multe veacuri de-a rândul el a fost mort. Reinvierea sa, cred eu, se poate explica în parte prin spiritul local, care manifestă o predilecție marcată pentru marile suprafețe spoite și ornate de picturi ¹⁾. E foarte posibilă însă și o influență a țărilor vecine, deși monumentele ne lipsesc aproape cu desăvârșire. E sigur p. ex. că Bulgaria a cunoscut acest procedeu; pentru că eu am văzut trăsături autentice de pictură exterioară în biserica lui Ivan Asen II, aproape de Stanimaca, și un perete întreg a mănăstirii Dragolevici aproape de Sofia. Relațiile strânse între cele două maluri ale Dunării precum și emigrarea pictorilor bulgari și sârbi după cucerirea turcească, ar fi în stare a explica fără greutate propagarea acestor procedee artistice.

În amănunte de asemenea multe subiecte poartă pecetea tradițiilor balcanice. Astfel este, p. ex., *Adorarea Mielului*, adesea sub forma predilectă artiștilor sârbi, a Copilașului culcat în potir. *Pregătirea Crucii*, pusă alături de episodul lui *Christos adăpat cu fiere*, pe care *Voronețul* ni-l presintă aproape în aceiași termeni ca și *Sf. Clemente de Ohrida*, și care nu e cunoscut de loc de școala cretensă. Tot așa iconografia *Prinderii lui Christos*, direct inspirată de tradițiunea de Nagorică, cu cel stăpânit de diavolul care înhață pe Isus de păr și care are o sabie în mâna stângă. Un amănunt amuzant, în care e tocmai un figurant din Nagorica, văzut din dos, și pe cari artiști posteriori l-au întors fără a schimba locul sabiei. Acesta e una dintre cela mai constante scene, pe care o găsim în Bulgaria (*Zemen*) în Valachia (*Curtea de Argeș*) și mai ales în Moldova. Mai e apoi scena cu *Christos batjocorit*, mai ales la Homor și Moldovița, cu sunătorii în cimbale și trâmbițe, între cari e și acest personagiu episodic, care dansează fluturând niște batiste: acest personagiu nu e altcineva decât un batjocoritor al lui Isus (bufon) care cu mânecele sale lungi, precum ni-l arată tabloul dela Nagorica, însă pe care artiștii posteriori

¹⁾ Acesta e un procedeu constant pentru casa dela țară.

l-au interpretat rău, începând cu tabloul dela *Poganovo*, unde aceste mâneci sunt deja niște batiste, precum vor fi apoi în toate tablourile moldovenești,

Nu mai puțin interesantă e *Suirea pe Cruce*. Se știe că în Serbia, la *Čučer*, de exemplu, la *Protatonul* din Athos, care e o biserică sârbească, sau în biserica bulgară din *Poganovo*, Christos se sue de bună voe, ținându-se de treptele scării. În Moldova această atitudine este mai puțin marcată; totuși ea apare și aici p. ex. la *Voroneț*, unde Christos este înălțat de cătră călăi, însă ajutându-se de o scară pe care de altfel singur o utilizează, la *Homor* unde representația este identică, la *Moldovița* unde amănuntele sunt aceleaș ca și la *Čučer*, cu călăii cari sunt pe scările lor și Christos suindu-se de bună voe pe cruce; înfârșit la *Sf. Demetriu die Suceava*, unde se vede evident spiritul sârbesc, cu Isus care înhață puternic treptele scării, pe care urcă fără șovăială. La *Răstignire*, de asemenea apar amănunte macedoniene: îndoirea realistă a corpului lui Isus murind, cum e la *Voroneț*, și mai ales la *Moldovița*, deși mai puțin accentuat, sau figurile Lunei și a Soarelui (*Suceava*) sau Vechiul și Noul Testament, primul respins de un înger, al doilea primind sângele, care curge din coasta celui răstignit. *Inmormântarea* înfârșit este în spirit esențial slav. În adevăr la *Voroneț* noi nu ne aflăm în prezența iconografiei macedoniene și rusești din sec. XV, cu *Maria* șezând pe căpătâiul pietrei și ținând capul fiului său pe sânu-i, Ioan aplecându-se pentru a săruta mâna și Nicodim ținând picioarele. Aceleași observații la *Moldovița*; însă aceasta din urmă ne dă un exemplu curios cu privire la propagarea și ramificarea temelor: pentru că această zugrăvire, foarte mult înrudită cu scenele corespunzătoare ale picturii sârbești, îmbibată totuși, ai fi ispitit a zice, de sensibilitatea franciscană, reproduce, aproape în întregime, o icoană a școalei de *Nougorod*, apărținătoare colecției *Ostroukov*, și pe care e ușor de a o găsi în arta rusească de Réau, de ex. sau în *Icoanele rusești* din Muratov ¹⁾

PAUL HENRY.

(de sfârșit)

¹⁾ Cf. „Mélanges“ 1930 de la Bibl. de l'Institut français des Hautes Etudes en Roumanie.

PAGINA „AGRULUI“

Primatul spiritualității

CUVÂNT DE DESCHIDERE A CONGRESULUI DELA DEJ, ROSTIT

de Dr. Valeriu Pop

f. ministru, președintele Agrului.

. . . Creștinismul este legea iubirii, legea sacrificiului de sine, este minunata *concepție a spiritualității*, eșită biruitoare peste ruinele neputincioasei și desfrânatei concepții materialiste a păgânismului. Hristos a indicat omenirii o *nouă cale* de urmat, a statornicit o nouă *așezare cu infinite posibilități* de nobile avânturi. Mântuitorul prin legea nouă a *subordonat tot ce este vremelnic și material la tot ce este etern și spiritual* și astfel a creat noi baze de *fericită conviețuire pământească și de dobândire a vieții de veci*.

Această sublimă *concepție spirituală a creștinismului* a creat, în 18 veacuri de luptă continuă cu slăbiciunile și imperfecțiunile inerente firii omenești, toată civilizațiunea contemporană. Știință, artă, *așezări politice și realizări materiale* au găsit totdeauna în concepția creștină și *stimulent binefăcător, dar și frâna necesară* pentru a crea și a păstra *armonia măreață și desăvârșită a gândirii și realizărilor omenești*.

Triumful materialismului: ruină și haos.

Nepătrunsa Providență a îngăduit însă că această operă, în continuă ascendență pe măsura cunoașterii tot mai adâncite a cuvântului, să sufere o dureroasă și plină de consecințe perturbațiune. — Secolul a XIX-a ne-a adus erupțiunea materialismului care sub etichetele cele mai seducătoare și-a croit drum pe toate tărâmerile vieții umane. Generații după generații câștigate noului crez, *presumpțioase și disprețuitoare a disciplinelor apuse*, au început să jure numai pe *rațiune* și au sfârșit prin a se închina *vișălului de aur*. Apostolii nouilor credințe au devenit tot mai cutezători, loviturile lor au fost tot mai îndrăznețe, iar rezultatele obținute tot mai încurajătoare.

Statul s'a separat de biserică de ale cărei servicii învechite și fără rost a crezut că se poate dispensa cu folos pentru binele obștesc. *Autoritatea* Statului degradat la o existență convențională, căruia cetățeanul singuratic sau organizat pe clase se crede indrituit a se opune, a scăzut în mod vădit. *Monarhii* după monarhii s'au prăbușit și toți se simțeau obligați să aplaude și să se bucure de procesul de dispariție a unei anahronice forme de guvernământ. *Familia*, cu aspre îndatoriri dar și cu sublime satisfacții morale, ceda tot mai precipitat în fața plăcerilor trecătoare ale libertății sexuale — În acelaș timp producția sporită la extrem, acumulări fantastice de averi, o dezvoltare nebănuită a tehnicei și câștig ușor dădeau *aparența unei prosperități generale, care pecetluia triumful noiei concepții de viață, materialistă și pozitivistă*, pe ruinele spiritualității creștine.

Astfel iluminării nouilor prefaceri au îndrăznit să *înlătore una câte una pietrele de temelie ale unei așezări multiseculare, crezând că ea va continua să dăinuiască și fără acest suport*. Care nu a fost însă stupefacția generală, când s'a văzut că edificiul se clatină și amenință să îngroape sub ruinele sale toată splendoarea construcției bimilenare? Priviți în largul lumii și veți vedea rezultatele concepției materialiste: *ruina economică și financiară este generală, sărăcia și mizeria au trecut pragul pretutindeni; debandada morală este fără păreche; anarhia vieții publice fără eșire, haosul din viața umanității este complet*. Iar vracii credințelor perimate privesc cu brațele încrucișate la dezastru: nu mai găsesc nici o soluție, nici o eșire din acest teribil impas.

Strigătul de ajutor, de mântuire, ce se aude tot mai puternic, răsuna-va oare în pustiu, omenirea este oare sortită unui dezastru inevitabil?

Semnele vizibile ale marilor prefaceri.

Nu! În bezna înfricoșătoare a nopții mijesc deja zorii dimineții. Să nu ne fie teamă, să deschidem ochii și să privim cu încredere la semnele marilor prefaceri ce se anunță. Amuțește hula rostită la adresa credinței dela înălțimea cadrelor universitare și tot mai mult își fac mărturisirea curajoasă a

existenței lui Dumnezeu. Se îngroașe văzând cu ochii numărul intelectualilor ce aleargă la biserică. Tinerimea se pune tot mai mult în slujba lui Hristos. State ce își făceau un titlu de glorie din laicism și din izgonirea crucii, au făcut sau se silesc să refacă o solidă legătură cu puterea spirituală. La chemarea Preafericitului Părinte care întru amintirea Răscumpărării de acum 1900 ani a proclamat An Sfânt, sute de mii, milioane de pelerini înfruntă oboselile și primejdiile drumului și cu grele sacrificii bănești aleargă la Roma să se închine la mormântul Sfinților Apostoli-martiri. În multe alte țări congrese religioase întrunesc mulțimi încă nevăzute, cari fac mărețe marturisiri de credință. . .

Lumea întreagă se lapadă de rătăcirile trecutului, *vrea renașterea credinței, restabilirea autorității, a ordinii morale*, cere un ideal și e gata a abandona sau de așeza pe al doilea plan țelurile materiale, egoiste, atât de ispititoare altădată.

Asemenea ogoarelor arse și pustite de secetă îndelungată, omenirea secătuită până la desnădejde este însetată de ploaia binefăcătoare a credinței dătătoare de nouă viață.

Atmosfera este încărcată, cerul este acoperit de nori, tunete se aud și întunericul este sfâșiat de străfulgerări de trăsnet. Stropi grași ca bobul încep să cază pe câmpiile întelenite. Sufletul umanității însetate se așterne cucernic în așteptarea botezului purificator al apelor. Ca o ploaie de vară mult așteptată se va revărsa binefacerea credinței asupra noastră și treziți la o nouă viață vom pune toate energiile noastre în slujba operei de refacere.

Primatul spiritualității va fi restabilit, pietrele de temelie vor fi așezate la loc, iar viața națiilor și indivizilor își va recâștiga echilibrul și disciplina.

*Suntem în pragul biruinței; concepția spirituală își vestește apropiată intrare triumfală. Să credem deci, să credem cu tărie și ne vom mântui! *)*

*) Celor preocupați de progresul religios al neamului, recomandăm stăruitor **Agru**, „Buletinul Asociațiunii generale a Românilor uniți”, și „Unirea” de la Blaj, într’un mod deosebit Nr 43 din 28 Oct. 33 de pildă: *Expierea sau Lumea privată sub aspectul ispășirii* de G. Todica, *Sateliții Satanei* de Dr. Titus Malaiu, *Drumul Istoriei* de D. Kernabatt.

Proverbe despre înțelepciune.¹⁾

Inceputul înțelepciunii e frica lui Dumnezeu; deci, *temete* de Dumnezeu și mai ales *de cel ce nu se teme de Dumnezeu*, care răsplătește pe cei buni și pedepsește pe cei răi.

Mai multă înțelepciune găsești în fețele cele urâte, decât în cele frumoase. Căci frumusețea vestejește, dar înțelepciunea crește. Unde e înțelepciune scurtă, e și nebulie multă. Își pune capul cel sec cu înțeleptul la întrec.

Celui înțelept — puțin e destul. Domol la grai, viteaz la faptă e cel cu minte înțeleaptă. Înțeleptul adună — prostul risipește. Înțeleptul face ce poate, nu ce vrea. Ochii lui văd departe. El învață din pățania altora, nesocotitul nici din a sa. De aceea se roagă: „*Dă-mi, Doamne, mintea depe urmă a Românului*“. El își cumpără vara sanie și iarna căruță. Cel înțelept își gătește încă pân'nu flămânzește.

Zece înțelepți nu pot să descurce ceea ce un nebun a încurcat. De aceea mai bine un vrăjmaș înțelept, decât un prieten nerod. Mai bine cu un înțelept la pagubă, decât cu un prost la câștig. Mai bine cu un înțelept să cari piatră la o casă, decât cu un nebun la masă.

Cel înțelept are graiul în inimă, cel nebun are inima în gură. De aceea mai bine să te ocărăscă înțeleptul, decât să te laude nebunul. Nebunul râde de ce-și aduce aminte, înțeleptul de ce vede. Nebunii tulbură apa, înțelepții pescuesc.

Înțeleptul caută pe nebuni, căci altfel nebunii nu vin nici când la cel înțelept. Nebunii iau cetățile, iar înțelepții le stăpânesc. Căci nebunul bate balta și tot pe el se stropește. Unde nu-s ochii înțeleptului, e mâna nebunului.

Înțelepciunea-i un izvor ce nu e partea tuturor; se alege cine-o are: numai cel cu minte mare.

ION CEPARU.

¹⁾ Proverbe despre Prostie, vezi „Observatorul“ an. VI. p. 316.

Pe marginea „Divinei Comedii“

În nici o operă literară nu este amestecat atât omeneșul cu Divinul ca în *Divina Comedie* a lui *Dante*; de aceea s'a zis cu drept cuvânt că toată viața medievală este închisă, în această operă vastă ca o catedrală ogivală. De fapt este povestea întoarcerii unui suflet imens, la umilința vieții creștine, transfigurată de divinitate, prin iubire . . . Iubire și de o parte și de altă . . . La *Dante* din noianul păcatelor: *Avevo perduto la speranza dell'altezza*“ pe scara iubirii suie anevoie, în paradis; de altă parte, raza care coboară dreaptă din noianul cerului, pe un suflet predestinat . . . Așa era tot *Evul mediu* . . . Nu era mai mic în păcate decât epoca noastră . . . „*Les Fabliaux*“ ne arată ce fel era viața plăcerilor grosolane ale medievului . . . Dar sufletul lui, nu păcătuia inconștient în scepticism ca acum, ci limpede alături înfloria floarea remușcării și deodată, se vedea în imposibilitate, de a merge mai departe pe drumul greșit, și sau pleca în pelerinajii, sau se închidea în mănăstire, sau se întorcea umil, la o viață monotonă și curată . . .

* * *

Când lui *Dante* îi moare *Beatrice*, se închide în „cămăruța lacrimilor“ și suferă . . . Dar o figură de femeie care-l privea îngândurată, dela fereastra din față, și care lui i se pare că seamănă cu *Beatrice*, îl face pe nesimțite să lungească în brațele plăcerii . . . Remușcarea la început inoportună, îl face să părăsească lecturile sfinte, lunecă și aici la citirile romane și grece, atmosferă prielnică, vieții de trup care o ducea . . . Întră în viața politică . . . Și pasiunea omenească, orgoliul inteligenței lui, se aprinde cu flacără pământească, și aci . . . Lunecă mereu . . . Gustul vinului îl prinde, al chefurilor de stradă și de noapte . . . Când elegantul *Guido Cavalcanti* îl vizitează e desgustat. Perduse și stăpânirea omului de lume:

• „*Io vegno il giorno a te infiniti volte*¹⁾
E trovoti pensar troppo vilmente“

1) „Eu viu la tine de multe ori pe zi și te găsesc cu gânduri prea urite“.

Dumnezeu îi trimite durerea exilului și a umilinții răătăitoare, de cerșetor, la curțile domnitoare din Italia, altele decât Florența lui, unde la un moment dat, ajunsese șeful ei.

„Tu lascerai ogni cosa diletta¹⁾
Più caramente“ ! . .

Și de atunci începe calvarul redemțiunii. Compară, în trecut ajunse toate, iubirile vulgare cu cea curată, în gândire creștină a Beatricei . . . Figura ei se ridică triumfătoare, capătă o strălucire supranaturală, îl ia parcă de mână și sue drumul greu al muntelui. La început *Virgiliu* simbolizând rațiunea omească, îi ține locul . . . Lui Dante îi e rușine să-și coboare iubita în iadul sufletului său, prea mânjit de păcate . . . Beatrice nu va apărea decât în paradisul pământesc ca să-l spele în fluviul Lethé al obsedării oricărei amintiri care nu ar fi ea, ca moartă și deci în imposibilitate de a fi atinsă de orice umbră de păcat și Dumnezeu . . .

BCU Cluj / Central * * *
University Library Cluj

În tot drumul Divinei Comedii vom întâlni amestecul de om și de putere divină . . . Ne ducem până la capăt gustul păcatelor noastre, chiar când renunțăm definitiv la ele . . . Cu drept cuvânt s'a zis că pasionatul Dante și-a pus în rai prietenii, în purgatoriu pe aceia, pe cari amintirea vieții lor pământeste prea vie — nu-i putea pune în rai și pe dușmani mai ales pe dușmanii politici, în iad . . . Dar nu a făcut numai așa! Un fel de dreptate creștină îl abate mereu de la gustul pedepsirii numai a oamenilor cari i-au făcut rău în viață! Iadul e plin și de răii istoriei și Paradisul de sfinții Teologiei . . . Dacă-l face scăpat ca prin urechile acului, pe *Manfredo*, fiul lui *Frederic al II-lea*, e în virtutea vitejiei lui fără pereche, rămasă vie în fantezia Florentinilor, și povestită lui Dante copil, alături de legendele sfinților și basmele aduse de negustori din Orient . . . ~~P~~rianii nici acum nu-l iartă că i-a făcut nemuritori în rău, în Divina Comedie . . . Pedepsirea groaznică a lui *Ugolino*; închiderea lui cu copii în turnul foamei, pe care în

¹⁾ Tu vei lăsa tot ce-ți va plăcea mai mult pe lume.

cele din urmă îi mănâncă, induioșează adânc pe Dante și se vede în felul patetic cum povestește această tragedie . . . Impetuzitatea lui, îi întinde indignarea asupra cetății întregi pe care o blestemă, servindu-se de gura infernală a lui Ugolino; În infern, răul este firesc, și acolo este locul deslănțuirii naturale a tuturor patimilor . . .

*Ah! Pisă, vituperio de le genti
del bel paese là dove' l și sona! ¹⁾ . . .*

Ce om e Dante! . . .

* * *

Ce om e Dante, în cântecul al doilea din Infern, când află din gura lui Virgiliu ce preț îi cere Dumnezeu, pentru a revedea pe Beatrice și pentru a contempla trinitatea . . . În minte deja, într'un moment, continuă toată călătoria și tremură . . . , Virgiliu îl pricepe . . .

*Per che, se del venire io m'abandonno,
temo che la venuta non sia folle . . . ²⁾*

Virgiliu trebuie să-l întărească spunându-i de Beatrice și de puterea lui Dumnezeu, la care ea din cer a făcut apel . . . Totuși Dante termină cântul al doilea laudând peste măsură, pe Virgiliu călăuzitorul . . . Cât mai sinceră i-a fost exclamarea când pentru întâi oară i-a apărut în față.

„Or se'tu quel Virgilio! . . .

Aci se vede lingușala omului, care are nevoie de sufletul venit din sfere superioare, cu puteri supranaturale și cât mai firesc este așa și cât mai reală e astfel ficțiunea poetică a lui Dante! Om e desigur, când face din infernala ființă, *Francesca da Rimini*, o creatură atât de grațioasă! E victima iubirii de pe pământ și Dante tremură și acum la farmecul otrăvit al unei asemenea iubiri . . . Dar nu numai Dante este așa de real, așa de om, în opera lui! Chiar Beatrice, umbră între umbre, vaporosă atât, încât unii savanți i-au contestat existența ei pământească, au spus că e o ficțiune simbolizând Teologia . . . Aceia desigur nu au văzut umanitatea ei adân-

¹⁾ Ah! Pisa, rușinea neamului omenesc, țară frumoasă unde cântă și.

²⁾ Căci dacă eu mă hotărâsc să viu: Mie-frică totuș să nu fie o nebunie. *

că! Când în paradisul pământesc apare, la privirea lui Dante, de om de pe pământ, pe chipul care-l vedea așa ca atunci uitând pentru un moment de toate; ea este în adevăr femeia, care-i reproșează violent „*De ce m'ai uitat pe mine, când moartea mă făcuse mai frumoasă*”? Și mult mai târziu, când suiau din sferă în sferă, când Dante mereu mai purificat, mereu mai bun, întâlnea umbre, din ce în ce mai adâncite în iubirea divină; chiar atunci, el se uita atât la Beatrice a lui, și ea atât de mulțumită era, de această revedere glorioasă la ea, încât se simte destul de puternică ca să glumească cochetă:

„*De ce te uiți în ochii mei așa, ca și cum în ei ar fi tot paradisul*”! . . .

Minunatul Dante! Și minunată vremea când Dumnezeu cu Isus în Iudea, trăia în carne și oase în mijlocul oamenilor! Acum, pentru mulți, mai ales aci la noi, păcat; virtute . . . pedeapsă, aspirație către idealul creștin, sunt vorbe ale trecutului, fără consistență! Și umanitatea aceasta e tristă . . . Când va închide ochii și-i va deschide dincolo . . . în căută desperare zadarnică vor fi! Fericită vremea oamenilor, cari când erau chiar aproape înecați de noroiul pământului, vedeau cerul deschis care-i cheamă, care-i cheamă și acum ca atunci, dar îndemnul se pierde inutil pe niște ochii plecați definitiv către pământ . . .

MIA FROLLO.

Recunoștința e o floare care numai în inimile nobile răsare.

*

Cui enim Veritas comperta sine Deo? Cui Deus cognitus sine Christo? Cui Christus exploratus sine Spiritu Sancto? Cui Spiritus Sanctus accomodatus sine fidei sacramento.

Tertulian

Iulia Hașdeu

(Incheiere)

Până aci m'am atașat de sufletul ei. Ar trebui să vă desvelesc artistă. Ați întrezărit-o.

Un studiu mai complet ar cere un paragraf documentat pentru tehnica versurilor. Posedă adânc toate posibilitățile iară scăderile cari se întâlnesc, sunt datorate în parte, tinereții sale, în parte lipsurilor din manuscris. Mă mulțumesc să vă dau aprecierea ansamblului pe care o spunea Sully-Prud'homme: „Sunt încremenit de precocitatea acestei inteligențe tinere și de talentul ei așa de sigur la o vârstă când încercările poetice nu sunt de obicei decât dibuiri. Niciodată nu am recunoscut mai limpede, decât atunci când am citit poeziile domnișoarei Hașdeu, ce înseamnă o aptitudine pentru limbajul versurilor. Inspirația îi venea din bogăția și adâncimea sensibilității sale, pe care contactul cu literaturile vechi și moderne o exersa, din simpatia care o avea pentru ele și pe care viața o încercase deja. Dar inspirația nu face versurile. A trebuit ca ea să fie servită de toate bogățiile artei. Aceste bogății poetul le trage dintr'un dar înăscut. Există, nu știu cum, în fiecare limbă o muzică specială, în chip minunat adoptată expresiv mișcărilor sufletului și care se organizează spontan ca limba însăși și cu ea; poezii sunt depozitarii acestui semn natural în chip intim unit cu semnul convențional printr'o legătură misterioasă. D-ra Hașdeu este unul din acești depozitari. „Talentul său este în felul unei flori delicioase a cărei înflorire a fost brusc întreruptă, dar în care botanistul recunoaște toate caracterele varietății cele mai rare“. În poezia: „*Les perles*“ se va prinde *minunat* această posesiune a semnelui natural:

<i>Enfilez-vous perles blanches</i>	<i>Il nous dit: c'est bon de vivre,</i>
<i>Comme s'enfilent mes jours;</i>	<i>Je suis libre et l'air est pur,</i>
<i>L'oiseau chante dans les branches</i>	<i>Oiseau, je voudrais te suivre</i>
	<i>et m'envoler dans l'azur.</i>

Il raconte ses amours

<i>Je voudrais revoir encore Mon vieux Danube aux flots bleus] et ma montagne que dore un rayon qui vient de Dieu</i>	<i>Enfilez-vous perles blanches Comme s'enfilent mes jours, L'oiseau chante dous les bran- ches] Il raconte ses amours.</i>
<i>Enfilez-vous perles blanches Comme s'enfilent mes jours L'oiseau chante dans les bran- ches] Il raconte ses amours</i>	<i>Et puis . . . mais quelle chimère Parfois je voudrais revoir Près de son rouet ma mère Filer en chantant le soir.</i>
<i>Je voudrais sous la ramée parmi l'herbe et le roseau dans ma forêt parfumée revoir couler mon ruisseau</i>	<i>Pour moi vous avez des char- mes] Souvenirs mouillés de pleurs, Perles pareilles aux larmes, Aux marguerites en fleurs.</i>
<i>Les filles de mon village Y puisaient chaque matin, le merle dans feuillage riaît à leur chant mutin.</i>	<i>Enfilez-vous perles blanches Comme s'enfilent mes jours Tandis que parmi les branches L'oiseau chante ses amours.</i>

* * *

S'a putut observa, dorul de patrie exprimat atât de delicat în această strofe, ar putea să ne fie o garanție că nu și-a renegat moștenirile sale spirituale. Dacă aș căuta încă ce-a dat original răsărit, aș descoperi într'un chip precis vre-o douăsprezece poezii, al căror subiect a fost împrumutat folclorului curat românesc: doine cu tehnică națională (Feuille verte de chêne, Feuille verte de noyer; feuille verte d'églantier). *Un cântec de leagăn românesc*, o transcriere de *înșiră-te mărgărite*, care va da sub diferite forme motivul din „Perles”; *la Prisonnière roumaine*, aluzie la trecutul nației, *Une danse orientale*, *Une chanson dace*, *La Tzigane*, un *Chant à la Roumanie* . . . etc. . . și vom nota preocuparea ei din ce în ce mai pronunțată, de a reveni la izvoarele adânci ale sensibilității sale, cu cât se apropie de moarte. Fac aluzie la „Six soeurs” și mai ales „la rose au vase”. În „Chevalerie” nu rămân strein de ideea că unul din izvoarele inspirației sale este

Eminescu „*Scrisorilor*“, adică cel mai bun — Cunoaște și apreciază pe Ispirescu, ceia ce nu este nici lipsă de gust, nici de curaj pentru epoca ei. Dar nu se poate nega că geniul ei se oferă mai lesnicios influențelor franceze. Intregul producerilor sale reese într'o vie lumină că inspirația îi vine mai ușor în contact cu poezii noștri. Devine prada zeului când un posedat de la noi o introduce în sanctuar. Mai întâi Victor Hugo pentru care Iulia se lăsa dusă toată fără margini. Pe urmă, fără ordine, vechii noștri trubaduri, poezii Pleiadii, clasicii secolului al XVII-lea, mai ales Corneille, Romanticii: Musset, Vigny, chiar Mistral, Sully-Prud'homme și Béranger. Printre Latini Tibul, Propertiu, Horațiu, aș spune cei mai pasionați, dacă le adaug pe Petrarca și Dante. La Englezi Shakespeare și Longfellow, la germani Schiller, Heine și Lenau. Din aceste imense lecturi, printre trăsăturile esențiale, ea reține mereu, cu ce să-și întreție mica flăcără sacră.

* * *

Am concentrat toată atenția noastră asupra versificatoarei, dar ea mai scrie încă atât de frumos în proză, și sufletul ei, dacă e posibil, se descoperă și mai delicat și mai nuanțat. Curate delicii sunt micile poeme intitulate: „*Canevas*“ ce ne fac să ne gândim la Teocrit și la Virgil cu ceva în plus mai curat și mai gol. Astfel *Lilas blanc*:

„Dans le bosquet sombre, j'ai cueilli une branche de lilas blanc. A qui le destinai-je? A ma bien aimée, à Pauline.

„Je le lui ai donné et lui a dit; Tiens, ma bien aimée, prends ce lilas blanc, il est moins blanc que ton teint. Son parfum, rusée, tu l'as derobé, il est moins doux que ton haleine. Elle a pris la branche, et elle l'a mise dans un vase sur sa fenêtre.

„Et maintenant, je suis jaloux de cette branche de lilas, je voudrais bien être à sa place. J'ai vu ma bien aimée la baiser furtivement. Ah, cher petit baiser, que n'étais-tu pour moi.

„Dans le bosquet sombre, j'ai cueilli une branche de lilas blanc. Tot astfel „*Fraises mûres*“

„J'ai dit à mon amie: „Viens au bois avec moi. Mais elle a secoué sa tête blonde et m'a répondu: Nenni je n'irai pas.

„Alors je lui ai dit: Prends ton panier d'osier, nous cuei-

llérons des fraises. Mais elle a ri en montrant ses dents blanches et m'a répondu: Nenni, je n'en veux pas.

„Alors j'ai poussé un gros soupir et j'ai dit: Adieu donc Pauline. Mais aussitôt la petite paresseuse a pris son panier et a passé son bras sous le mien.

„Elles ont un doux parfum les fraises: l'haleine de ma bien aimée n'est pas plus douce. Et elles ont une belle couleur: les joues de ma bien aimée ne sont pas plus rouges.

„Le panier d'osier était vide en partant, il était vide aussi en revenant; les fraises, que nous avons vues, étaient bien mûres pourtant. Je ne sais pas ce que nous avons fait au bois; mais nous avons oublié de cueillir des fraises“.

Sunt astfel zece poeme, tot așa de delicate. Cât despre teatru, care nu este decât o culegere de schițări, de la vârsta de 14 ani, ea a meditat foarte serios o mulțime de drame și comedii pe care-și propunea să le realizeze în viitor, dar la care ea le desena dinainte conținutul și uneori schița pe-îndelete câteva părți. În total 33 de drame, 18 comedii, al căror popor neliniștit de personajii cărora le dădea substanța sa spirituală îl purta în sufletul său. Mai puneți patru romane, o istorie a României, o carte asupra legendelor române, alta asupra literaturii și moravurile Românilor, alta asupra „*Mon tour de France*“, alta asupra lui Voltaire et les acteurs de son temps, studii literare și ca o duiaosă devoțiune filială, ea își propunea să traducă în franțuzește opera tatălui său care ar fi avut ca titlu:

„*Histoire critique des Roumains*“.

Vorbiam de teroare religioasă, se va vedea oare că-mi era permis să o simt în fața operii realizată de această tânără fată, și cea care și-o rezervase, suflet mare, ca o provincie. Opera lui Iulia Hașdeu, dacă am înțeles-o bine, nu poate să ne fie indiferentă. Câți-va credincioși, prea puțini, îi rămân. Ar trebui să mai provoace și alții. Liceele cari poartă numele său știu oare valoarea simbolului pe care l-au ales? Dacă am reușit să fac să-l înțeleagă mai bine, mi-aș considera datoria împlinită și aș trage cea mai splendidă scuză, pentru indiscreția care am comis-o reținându-vă atâta vreme.

L. CODREANU

LA BUCOVINE.

(Eminescu)

*Je n'oublierai jamais, o douce Bucovine,
ta poésie, avec le mont qui s'illumine,
le val de fleurs diapré,
tes frivoles ruisseaux sautant de pierre en pierre,
tes eaux dont les diamants font des jeux de lumière,
à l'aube, dans les prés.*

*Les souris et les pleurs dont est faite ma vie,
dont je fleuris mon chant et mon rêve, à l'envie,
légers, mystérieux,
ils me reviennent tous à l'esprit, doux fantômes,
en égarant mon coeur, dans leur mol idiome
d'un violent désir amoureux.*

*Ce n'est que sur ton sein, que le mauvais génie,
o belle enchanteresse, acharné sur ma vie,
semble enfin s'assoupir;
digne de mon étoile et de mon nom, je rêve,
d'un sort qu'à composer je me sers de la trêve
qu'il veut me consentir.*

*Quand sur la voûte sombre où Séléné tremblante,
d'un pas mélodieux, mol et comme d'andante
avance au ciel la-bas,
Eole sur sa harpe aux douces résonnances
déroule dans la nuit la mystique romance
du chant de Valhala.*

*Tel le sylphe, la nuit, sans repos et frivole,
le coeur me bat alors, s'enivrant de paroles,
et frémit de plaisir ;*

*Il s'ouvre un doux chemin de fantaisie ailée,
par les monts ombragés, collines et vallées,
conduit par son désir.*

*Lâ-bas, tous les désirs secrets vers toi le mènent,
mon oeil brille et de pleurs mes paupières sont pleines,
mon coeur souffre à mourir,
chaque fois que vers toi s'envole ma pensée,
ma Bucovine, ainsi mon âme est oppressée
de funèbres soupirs.*

L. CODREANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Veacul nostru și O. Prohászka ¹⁾

.. O prăpastie adâncă s'a deschis în sufletul omului modern între amețitorul progres al civilizației în plină ascenziune și între imobilitatea statică a vechilor adevăruri creștine; că în fața noilor și strălucitelor adevăruri ale științei, adevărurile bimilenare ale credinței par' că își pierd puterea și pălesc, și că strălucita haină a noutății în care se prezintă nouile idei, e mai seducătoare și mai cuceritoare ca vesmântul învechit de veacuri al ideii creștine.

.. Veacul nostru stă sub „specie rationis“. Fiii acestui veac vreau să înțeleagă totul, Și, dacă vrem să ne înțelegă și pe noi, atunci trebuie să înțelegem mai întâi noi ideologia, mentalitatea și psihologia lor, iar eternele adevăruri spi-

¹⁾ Din pricina valorii ei deosebită, dăm o parte din prefața valoroasei cărți traduse de Păr. I. Rinea. Vezi „Observatorul“ An. VI p. 856.

rituale ale creștinismului să li le prezentăm în lumină marilor probleme de gândire umană și ale adevărilor științei; să învederăm eterna lor prosepțime și vigoare și să le demonstrăm cu toț aparatul disciplinelor filozofice că, departe de a fi niște idei învechite, ori anahronisme, au atâtea puncte de întâlnire cu adevărurile etico-sociale și spirituale propovăduite de marii gânditori ai timpului nostru. „Obișnuința și uzul, vechimea și timpul — ne spune în limbajul său înflorit Prohászka — pătează ideile ca și rugina, sclipitoarea lamă de oțel a spadei. Aceasta trebuie să o aruncăm în cuptorul de foc al topitoarei, iar acelea în curentul gândirii moderne și se vor curăți și își vor redobândi iar curățenia și strălucirea orbitoare, care cucește și impresionează“.

Creștinismul să pășească astăzi în lume nimbant de prestigiu științei!

. . Astăzi, când . . intelectuali s'au aruncat în brațele științelor oculte și ale spiritismului, ale teosofiei și ale masoneriei, cari sub vălul lor misterios le flutură iluzia mântuitorului adevăr viu, și când alții au sfârșit a se inneca în apele scepticismului disolvant, ori au devenit dușmani declarați ai Bisericii, datori suntem toți să arătăm lumii că deasupra tuturor concepțiilor filozofice și sistemelor științifice elaborate de rațiunea umană, se ridică concepția creștină a vieții cu veșnicul ei adevăr spiritual și că ea singură poate oferi omului modern descumpănit sufletește, o concepție superioară, unitară și armonioasă asupra tuturor chinuitoarelor probleme ale vieții, fiindcă numai filozofia Evangheliei e în stare a arunca lumină și pace între contradicțiile existenței și fiindcă numai ea creiază armonie între cer și pământ, între lumină și întunec, între viață și moarte, între om și lume, între mine și Dumnezeu, între inimă și rațiune și între ideal și realitate. Pompoasele sisteme filozofice sunt construcții ingenioase, dar găunoase și sterpe, reci și contradictorii, ori pure exerciții de gimnastică mintală, cari îngheață sufletul, pe când noi vrem și căutăm viață caldă și intensă, bogata viață interioară, în care să sălășluiască pacea, bucuria și armonia fericitoare.

. . Om desacordat sufletește în sinea lui, nu va putea

creia, decât o civilizație materialistă după chipul și asemănarea lui: unilaterală, nefirească, șubredă și nedreaptă.

În locul civilizației tehnice — materialiste, sufletul nostru dorește instinctiv singura fericitoare realitate: cultura creștină, care e în stare a contopi într-o unitate norocoasă știința, tehnica, economia politică, arta și literatura cu credința, conștiința morală, virtutea, cu iubirea aproapelui și a lui Dumnezeu.

Punctul de plecare al culturii creștine nu e în lume și viața externă, unde vrea să-l așeze civilizația modernă, ci, din contră, el rezidă în noi înșine. „Impărăția cerurilor e în voi!“. Prin urmare, această cultură acționează dinlăuntru în afară și nu invers, cum vrea civilizația modernă. Numai creind mai întâi ordine și armonie în lumea interioară a rațiunii și a sensibilității, va putea crea omul și societatea ordine, echilibru și cosmos între contradicțiile, anomaliile și haosul, ce ni le prezintă lumea și viața . .

Dăm aici titlurile principalelor capitole ale cărții „*Concepția superioară a vieții*“ așa de oportun traduse de Păr. I. Rinea (se găsește la autor: Hârseni, jud. Făgăraș):

O concepție armonioasă și religioasă a vieții.

Superioritatea concepției religioase a vieții.

Cine ne va da concepția cea armonioasă a vieții.

Nici știința nici filosofia nu ne dau concepție de viață.

Viața și individualitatea.

Viața ideilor și legile vieții ideilor.

Voluptatea și iubirea.

Generație de aristocrați.

Desper lux, podoabe ¹⁾

Cauza celor mai multe lipse, neajunsuri și nevoi, cari ne ajung în viață, dușmanii noștri cei mai neîmpăcați suntem noi

1) Mic în-16 la on. autor, Rev. Iacob Marga protopop-arhid. on. — Dej 1933 — Din curagioasa și practica broșură apărută la Dej, ținem să dăm cel puțin esențialul introducerii ei:

înșine. În loc ca să fim cu grijă și să ne apărăm contra relelor cari ne vin din afară, noi înșine ne pricinuim pe cele mai multe, noi prin nepăsarea nesocotită, nebunia și numai mai rar prin neștiința noastră. Sănătatea ne-o ruinăm prin necumpăt în mâncare și mai ales în băutură . .

La aceasta mai contribuie și trândăvia, aceasta „perine a diavolului“ după Sfânta Scriptură este care a adus multe rele în lume, apoi mâncărimea de a ne pâri și hurțui pe la адвоcați și judecători pentru un ruginit petac de pământ, ba ce este și mai trist și dureros pentru nescari vorbe . .

Ca cunună la toate acestea se mai adaugă luxul, moda, urgisitele și netrebnicile podoabe, după cari aleargă și în cari se aruncă omenirea ușuratică și în deosebi sexul femeiesc, fără a căuta la sărăcia care le întovarășește. O boală lipicioasă și periculoasă este aceasta care roade neîncetat puterea de viață a singuraticilor, a familiilor și a popoarelor, la cari s'a încuibat. Această molimă va fi obiectul conferinței mele.

Voi vorbi despre lux așa precum se prezintă gradat cu vârsta, în ordine cronologică, de unde voi împărți materia în patru părți și anume: 1) Lux în punerea numelui de botez 2) Lux la înmormântări 3) Lux în trai adecă în mâncare și beutură și 4.) Lux la îmbrăcăminte . . (Vezi întreaga broșură care este de răspândit cât de mult.)

DUALISMUL DIN SUFLETUL OMULUI ȘI FORMULELE MORALE

CE SE NASC DIN EL.

Bipolaritatea psihică.

1. Cine are curajul să alunece de pe planul de suprafață a vieții lui conștiente în cel de adâncime, din lumea rațională și conștientă în cea a subconștientului și inconștientului, ca să sondeze și să analizeze ce se ascunde acolo, va cunoaște lucruri surprinzătoare. Pe măsură ce coboară mai mult în

adâncime și neglijează ceea ce este civilizat și cult în viața lui, educat deci, în măsura aceea găsește o individualitate mai naturală și originală, diferențiată de a altor indivizi. Individualitatea lui se înfățișează ca un tot singular și specific, cu particularitățile ei distincte. Aici, pe planul acesta de realitate, prin ușa ce se deschide în interiorul vieții psihice, *adevăratul eu* suflesc *ese la iveală* și sa înfățișează în fața tribunalului intelectual conștient așa cum l-a sădit natura în om, cu pornirile lui animalice, necesități și pasiuni puternice, instincte și emoții primare, egoism feroce, vicii și slăbiciuni, ce numai cinste nu ne fac. Natura, cu pretențiile și cu drepturile ei, oprită în mers de conștiință, rațiune și educația ce o face societatea individului, retrasă aici pe o poziție sigură, gata oricând de atac, stă, așteptând momentul prielnic ca să înceapă ofensiva și să înlătore dramul de spiritualitate ce o oprește în desfășurarea ei animalică. Animalul din om se reliefează în toată slăbiciunea lui și își prezintă ghiarele gata de atac.

Alături de acest aspect suflesc, clădit în opoziție cu el, este forul conștiinței care, cu lanțul de fier al rațiunii și educației încătușează și oprește manifestările acestui *eu natural* animalic, îi înfrânge pornirile și temperează avânturile primitive, nizuind să le canalizeze pe făgașurile idealului, a moralei și-a binelui. Este aspectul diametral opus din sufletul omului; entuziasm și avânt spre ideal, veșnica goană după fericire, frumos, bine și moral, cu un cuvânt spre *spiritualitate*.

Așa că ceea ce se lasă descifrat și indicat din primul moment, în viața sufletească, a noastră sau a altora, atunci când este scrutată și analizată cu un ochiu de observator atent, este aspectul dublu ce-l prezintă: *unul animalic, altul spiritual*. Este, aici, un *dualism între ceea ce suntem ca oameni și ceea ce am dori să fim, între eul nostru real și cel ideal, doi poli opuși, tipar în care se toarnă și se frământă viața sufletească a fiecărui om*.

„Ființa omenească, nefericita ființă omenească, este alcătuită dintr-o dualitate aproape antagonistă, de năzuință spirituală care te ridică în sus și nevoia instinctivă care te mână în alte direcțiuni. Aceasta este *tragedia* și dacă vrei, aceasta este *splendoarea* care a fost hărăzită omenirii ca atare. Acest conflict permanent, acest dualism, această tragedie, e statornică între

cele două mari componente care formează ființa noastră integrală". (Ion Petrovici, în „România literară” din 24 Dec. 1932)

Între aceste două extreme, doi poli diametral opuși: spiritualitate și animalitate, se sbate în sufletul nostru, nizuind să atingă superiorul, spiritul dar mereu oprit și îngreunat în mers de animalitate.

„Omul este ca un hermafrodit. Uneori ese la iveală animalul, alteori ingerul. El se poate ridica până la înălțimile cele mai mari ale simțirii și tendinței ideale; dar deasemenea poate să urmeze și pornirile sale josnice și să devie astfel mai animalic decât însuși animalul. Și decâteori trece omul dela o extremitate la cealaltă! De câte ori găsim în aceeași inimă în cea mai mare apropiere *contrastele* cele mai inexplicabile: altruism și egoism nobleță și interes; avânt și dragoste pentru tot ce e mare și frumos, în opoziție cu o senzualitate ordinară și josnică”. (V. Cathrein, Concepția cat. despre lume. vol. I. Craiova 1911 pag. 120).

Oameni culți, bine educați și stăpâni pe ei, în unele momente, când veghea conștiinței este neatentă și lanțul de fier al rațiunii cu care este legată și stăpânită natura animalică din om este slăbit sau suferă o alterare, de acolo, din interiorul sufletului, izbucnește animalul și răstoarnă tot ce a clădit educația. Căci natura animalică din om *îmblânzită aparent* prin educație, nu se lasă niciodată bătută. Ea nu așteaptă decât momentul favorabil ca să izbucnească și să-și ceară drepturile uneori simple utopii.

În felul acesta se explică cum oameni superiori au momente de ferocitate și enervare animalică. S'a trezit într'un moment de neatentie, animalul din ei, și îi determină la fapte pe cari le-ar detesta la alții. Este însă revanșa ce și-o ia natura, surghiunită și închisă cu lăcate într'un colț îndepărtat al sufletului, de unde, profitând un moment de neatentia paznicului, evadează și se răzbună.

Lupta aceasta între spiritualitate și pornirile animalice, se dă în sufletul fiecărui om. La unii este intensă, la alții mai puțin intensă, unii stăpâni pe animalitate, alții mai puțin stăpâni. Și oamenii, în general își dau seama de ea și își cunosc fondul sufletesc: calitățile și slăbiciunile; știu dacă pot rezista ispitei sau nu. Ca o urmare a acestei cunoștințe ce o are fiecare om despre sine, caută să se arate și să se impună semenilor numai prin ceace este superior în el, prin cali-

tăți, reprimând și mascând scăderile. Unii reușesc mai mult, alți mai puțin să poarte mască. Toți o poartă însă; cu artă sau fără artă, dar o poartă.

2. Bipolaritatea psihică, *câmp de luptă* pentru cei doi dușmani din viața noastră sufletească: spiritualitate și animalitate, a servit ca *izvor de inspirație* în creațiile spiritului uman. Tragismul vieții sufletești a izbucnit vulcanic în exterior și s'a cristalizat în concepții despre lume și viață și opere de artă. Căci oamenii, în decursul veacurilor, s'au scaldat când în apele turburi și mocirloase ale animalității, când în cele de cristal ale idealului, au apoteozat când spiritul din ei, când animalul, optând succesiv sau simultan pentru o morală ideală sau pentru o morală a trupului.

Păgânătatea, cu zeii ei și cu culturile ce li se aduceau, de multe ori trivial și obscen, se complăcea mai mult în morală trupului, a vieții comode, cu plăcerile ei meschine și animalice. Avântul spre orizonturile senine ale idealului erau foarte șterse și aproape necunoscute. Preocupările erau limitate la cele de bunăstare și la plăcerea momentană iar zeilor li se cereau aceste lucruri, în primul rând.

Grecii doar, prin filosofii lor, au reușit să purifice în parte atmosfera și să îndrepte ochii omului spre sublima locuință a idealului. Oamenii, zicea renumitul *Platon*, trăiesc, aici pe pământ, ca într'o peșteră, unde străbate o rază de soare. Absorbiți prea mult în vieța zilnică, fără să reflecteze, cred că peștera, cu obscuritatea ei, este adevărată realitate. Filosoful doar, urmând indiciul razei de soare, *iese din peșteră*, și vede frumseța altei realități, se coboară apoi la semeni lui, revelându-le lumea adevărată. Nu este crezut însă, ba mai mult, riscă să fie crezut nebun. Dar un lucru este cert, susține *Platon*, că adevărata realitate, lumea ideilor și-a idealurilor, se deschide numai ochilor filosofului.

Pe această cale *Platon* nu a fost urmat de cât de puțini. Căci păgânismul era atotstăpânitor și s'a impus într'o nouă formulă de viață, prin doctrina *epicuriană* care, deși originală, așa cum a fost elaborată și propagată de *Epicur*, era o morală idealistă, recomandând posesiunea celei mai mari plăceri:

lipsa oricărei plăceri, a fost deteriorată, intervertită și transformată într'o morală a trupului, așa cum se cunoaște în general și a fost ilustrată așa de strălucit în lumea română din vremea imperiului.

Creștinismul a reprezentat și reprezintă o puternică reacțiune împotriva acestei morale, stabilind definitiv domnia spiritului deasupra materiei, a moralei spirituale peste cea laică a trupului. Lumea idealurilor, visată de Platon, și accesibilă numai celor aleși, după părerea lui — prin personalitatea lui *Isus Hristos* a devenit accesibilă tuturor oamenilor, postulată ca singura și adevărata realitate, la atingerea căreia nu numai că poate oricine aspira ci este dator, fiecare om, să lupte spre a o atinge. Prin *Fiul omului* spiritul a înfrânt animalitatea și s'a impus ca o formulă de viață a cărei efect salutar, tenacitate și tărie este de netăgăduit, iar omul este încadrat organic în această spiritualitate. Și rezultatele tezei nu au condamnat formula, dimpotrivă i-au justificat și verificat puterea. Mii de oameni au renunțat la plăcerile trupului și s'au dedicat cultivării spiritului; ba unii au mers cu jertfa așa de departe că și-au dat viața pe altarul convingerilor.

Renașterea a reintronat, în parte, morala laică a trupului în locul celei divine a spiritului fără însă să o respingă și să înlăture definitiv căci spiritualitatea creștină, cu veșnicia ei, care accentuiază ceea ce este mai mare în om, a trecut peste micimea și vremelnicia invențiilor omenești, și-a fortificat pozițiile și și-a păstrat tăria. Dar tendințele laicizante în morală și în viață socială propovăduite de Renaștere, s'au transmis lumii moderne și s'au fixat în punctul nevralgic a preocupărilor. Lupta împotriva divinului; *laicizarea moralei și a instituțiilor sociale*, preocupările meschine de toate zilele, au intrat în vremea noastră, pe primul plan al vieții. Spiritul religios cu prescripțiile lui și morala spiritualizată este tot mai mult neglijată, instituțiile sociale ce au luat naștere sub auspiciile lor: regalitate, clase sociale, titluri ereditare, etc. sânt aruncate peste bord ca un balast inutil iar în locul lor se întronează altele. Este aici tendința nemărturisită, la cei mai mulți inconștientă, de a se debarasa de formula de viață creștină care trasează limite

precise vieții animalice și pornirilor ei, le oprește manifestările, evidențiind faditatea lor. Prescripțiile religioase au devenit, pentru mulți, o povară și un impediment în calea satisfacerii poftelor trupului. Deaceia, oamenii din vremea noastră, ostili moralei religioase, devin cei mai fervenți partizani ai celei laice, în cadrele careia viața trupului poate fi trăită intens, căci nu este nici un impediment.

Și această morală a trupului este aceea care domină în vremea noastră. Animalul din oameni a izbucnit, a triumfat asupra spiritului și stăpânește nestingerit. Și-a impus punctul de vedere ca o formulă de viață de neînălțurat iar în conformitate cu ea și în opoziție cu morala creștină, se petrec faptele majorității oamenilor. Oamenii, împinși de *furia* plăcerilor trupești, le caută frenetic și le savurează cu sete, sânt cuprinși de beția simțurilor și spasmul voluptății mai mult ca oricând. Au neglijat cu totul preocupările spiritualității, au întors spatele la ceea ce este mai bun în ei și s'au întors spre această realitate ca să se bucure de ea.

În legătură cu aceste preocupări, s'a născut o literatură pornografică, excitantă, trivială și obscenă, o *literatură de stradă*, care preamărește trupul în detrimentul sufletului, literatură unde, din fiecare rând se ridică parcă un strigăt de desnădejde; omule, plăcerea este totul; profită de moment; este singura realitate.

Frenezia aceasta a plăcerii și-a moralei trupului din vremea noastră, care aduce elogii animalității din viața sufletească, cu literatura de stradă ce s'a născut sub influența ei; este însă *temporară*. Sunt indicii de un *reviriment moral*, o *reacțiune* împotriva ei din partea *neotomismului*, *ortodoxismului rus* și *filosofilor idealiști* cari urmând tradiția creștină, fac apoteoză spiritului, negând valoarea plăcerii trupești. În tocmai ca divinus Platon, acești oameni propagă o nouă viață și strigătul lor nu răsună în pustiu. Zi de zi punctul nou de vedere câștigă teren, morala laică este părăsită și cea creștină așezată în drepturile ei. Sunt semnele unei *noi vremi* ce va veni.

În rezumat, ceea ce se desprinde din observațiile făcute mai sus este că, în conținutul sufletesc al fiecărui om, se lasă

descifrate și formulate două *fațade*, un dualism între realitatea brută și nizuința ideală, instinct și rațiune, animal și om spiritualizat: o *bipolaritate psihică*. La extremitatea celor doi poli din viața sufletească stau doi dușmani de moarte cari urmăresc să ne exterminăm reciproc: spiritul să îmblânzească animalul, animalul să înlăture spiritul spre a-și păstra integritatea. Victoria este când de o parte când de alta, dar niciodată definitivă. Căci

„tocmai fiindcă suntem o făptură dublă, noi oamenii trăim din ideal și din realitate și tot așa după cum noi tindem să realizăm idealul tot așa tindem să idealizăm realitatea. Prin urmare, oricâtă dreptate vom face instinctelor noastre animalice și vom recunoaște că sunt o realitate, niciodată omenirea nu va putea renunța la înfrumusețarea și la acest strat de idealitate spirituală, pe care și l-a adăugat ființei sale primitive” (Ioan Petrovici, loc cit.)

Frământările sufletești cu tragismul lor, izbucnesc în exterior, se cristalizează și se exprimă în opere de artă și în concepții despre lume, viață și morală. Istoria, am văzut, stă cheazășie. Când arta și morala preamăresc spiritualitatea din om, când animalitatea, după cum oamenii optează pentru o viață morală și spirituală, căutând să realizeze ce au mai bun în ei, sau se scaldă în apa mocirloasă a sensualității, dând drepturi animalității din ei să se bucure de viață.

Ori cum ar fi, pentru orice morală va milita umanitatea, apoteozând fie spiritualitatea, fie animalitatea din sufletul ei, omul va nizui mereu spre ideal deși se va sbate deseori în mocirla răului, confirmând în totdeauna vorbele poetului Ovidiu „*Video meliora proboque, deteriora sequor*”.

15 Iunie 1933.

ION COVRIG-NONEA
prof. Blaj

MARTIRII DIN LYON.

Notiță preliminară.

Printre istorisirile autentice ale martirilor, una din cele mai vechi și mai frumoase este istoria martirilor din Lyon, (sub domnia lui

Marc Aurel, în anul 177.) Istorisirea, compusă imediat după întâmplarea evenimentelor, de către martori oculari, ni s'a păstrat în întregime la Eusebie din Cesarea, în Istoria sa bisericească. (V, 1).

Eusebie reproduce textual, cu puține lacune, o scrisoare adresată de bisericile din Lyon și Vienne, bisericilor din Asia și Frigia. Aceste două comunități creștinești ale Galiei, dealtfel singurele din această țară, asupra cărora avem însemnări precise în această perioadă, au fost întemeiate în spre sfârșitul sec. II, de către Grecii veniți din Asia Mică; ele rămân în relații cu Orientul, păstrându-și limba grecească ca limbă liturgică. Așa se explică, ca ceva foarte natural, raporturile epistolare, precum și celelalte raporturi între creștinii de pe valea Rhônului și cei din provincia Asiei.

Redactarea scrisorii Lyonienilor se atribue *Sf-lui Ireneu*. În acelaș timp însă, această atribuire e puțin probabilă. Fără îndoială, Ireneu, pe atunci era preot în Lyon. Pe timpul persecuției însă fu absent, fiind în misiune la Roma; și probabil această împrejurare îl scapă din mâna călăilor. Ori istorisirea este cu siguranță opera unui ocular. Mai mult, istorisirea naivă e streină de orice artă stilistică nuanțată, de maniera erudită și peste tot de stilul mult mai savant a lui Ireneu. Prin urmare, documentul rămânea anonim.

Din acest document, ca și din întreaga carte a lui Eusebie în care e reprodus, avem două traduceri vechi: una în latinește, făcută pe la 402 de către *Rufin de Aquilea*, cealaltă în limba siriacă...

Din fericire, textul original grecesc ni s'a păstrat peste tot într'o stare destul de bună și astăzi dispunem de o ediție critică excelentă a Istoriei bisericești, cea a lui *Schwartz* (Leipzig 1903-1908). Natural, pe aceasta o am și urmat-o.

Asupra istoriei persecuțiunii lyoneze, se găsește tot esențialul în lucrările următoare: *Allard*, Istoria persecuțiunilor în cele două secole dintâi. (Paris, 1885), p. 391 și urm.; *Renan*, Marc-Aurel, p. 302 și urm.; *Duchesne*, Istoria veche a Bisericei, tom I (Paris, 1906) p. 254 și urm.; *Iullian*, Istoria Galiei, tom IV (Paris, 1914) p. 481 și următoarele.

Scrisoarea Lyonienilor furnizează indicațiuni precise asupra martirilor mai însemnați, asupra împrejurărilor de arestare și interogare, asupra regimului închisorii, asupra supliciilor la cari au fost supuse

victimele și în sfârșit asupra distrugerii complete a rămășițelor lor de către fanatismul păgânilor.

Sf. Pothin, episcopul Lyonului, care în vremea persecuțiunii avea peste 90 ani, fuse printre cele dintâi victime. După interogatoriul este maltratată în modul cel mai nedemn și apoi internată, unde după două zile moare.

Dintre ceilalți martiri, probabil 48 inși după Martirologiul Ieronimian, scrisoarea celor din Lyon amintește 9 inși, deosebiți în mai multe grupe. Mai întâi Grecii originari din Asia mică: *Attale* din Pergam și medicul *Alexandru*, la cari trebuie să mai adăugem pe un oarecare *Alcibiade*, un ascet, nementionat aici, însă cunoscut dintr'o altă citațiune alui Eusebie. Apoi Galii și Galo-Romanii: *Vettius Epagathus*, probabil un avocat, ; *Maturus*, un neofit ; *Sanctus*, z'is „diaconul din Vienne“, fără îndoială șeful comunității creștinești din acest oraș din apropiere, însă arestat în Lyon ; *Ponticus*, un sclav de 15 ani, de ce naționalitate nu se știe sigur.

În sfârșit două femei : *Biblis* care cade la început, însă se reîntărește ulterior ; *Blandina*, o sclavă tinăra și energică, care prin eroismul său, ~~la~~ ~~opus~~ ~~în~~ ~~uimire~~ ~~până~~ ~~și~~ ~~pe~~ ~~păgâni~~ Cluj.

Persecuțiunea are ca preludiv o explozie teribilă a fanatismului păgân, o deslănțuire de calomnii și de violențe populare ale coror cauze ori pretexte nu se cunosc. Guvernatorul provinciei fiind absent, autoritățile locale își ținură de datorință să intervină pentru restabilirea ordinii.

De acord cu tribunalul cohortei garnizoanei din Lyon, magistrații municipiului arestară un număr de credincioși, mai ales cei designați de mulțime. Se făcură interogatoriile, cu torturile ordinare, atunci mult mai crude. În afară de vreo zece mai slabi în credință, toți creștinii își mărturisesc credința. Deoarece însă, nici unul dintre cei ce judecau, nu avea dreptul să pronunțe vre o sentință capitală, afacerea trebui să fie amânată până la sosirea delegatului împărătesc (guvernatorului). În acest timp, toți cei suspecți, ba chiar și cei apostatați, fuseră întemnițați. Dintre cei ce-și mărturisiră credința, muriră mai mulți în închisoare, între cari episcopul *sf. Pothin*.

Odată sosit și guvernatorul, se fac noi interogatorii, pronunțându-se câteva sentințe capitale. La ordinul său sunt aruncați în anfiteatru înaintea fierelor, *Sanctus*, *Maturus*, *Attale* și *Blandina*.

Cei dintâi doi muriră în mod eroic. De Blandina însă fierele nu voră să se atingă. Cât despre Attale, între timp fusese încunoștiințat guvernatorul că este cetățean roman și ca urmare fu scos imediat de pe arenă și condus în închisoare, ca și Blandina.

Afacerea celor suspecti, al căror proces încă nu era terminat, se amână din nou. Neștiind ce să facă cu Attale, și cu cei cari s'ar găsi în condițiunea lui, guvernatorul adresă un raport împăratului, cerându-i totodată instrucțiuni. După o așteptare destul de lungă, mai ales pentru prizonieri în orbile lor carcere, sosi ordinul împăretesc: ordin ca apostaziilor să se dea drumul și ceilalți să fie executați.

Interegatoriile reîncep, cu torturi mult mai grele, mai ales că aproape toți apostazi retractară. Toți cei ce se declară de creștini fură condamnați la moarte. Cei ce erau cetățeni romani sunt decapitați, iar ceilalți sunt rezervați pentru fiare: chiar ilegal și Attale, la reclamarea mulțimei, căreia nu i-se putea refuza.

Execuțiunile avură loc pela luna lui August, în amfiteatrul plin de spectatori, în prezența tuturor personagiilor oficiale, înaintea delegațiilor cetăților galo-romane, în timpul sărbătorilor mari celebrate la Lyon de cele 3 Galii, în cinstea împăratului, în jurul altarului Romei și al lui August. În acest an eroi creștini fuseră prada jocurilor. În prima zi, martirul *Attale*, și bunul medic *Alexandru*. Zilele următoare spectacolul oribil reîncepe. Următoarele două fuseră *Ponticus*, acel tânăr de 15 ani, și eroina *Blandina*, tânăra sclavă, care dăduse tuturor exemplu.

Nici cadavrele nu fuseră respectate. În decurs de 6 zile sunt expuse la disprețul tuturor și în sfârșit, ca să se asigure că martirii nu vor mai putea învia, rămășițele lor sunt arse și aruncată cenușa în apa Rhonului.

Aceasta e substanța istoriei extraordinare, în care nimic nu întrece frumseța tragică și puterea evocării. Interesul *istoric* este de planul întâi, căci aceste sunt cele dintâi pagini cari mărturisesc în mod sigur, aparițiunea și progresul creștinismului în Galia. Nici interesul *literar* nu este mai mic. Căci lăsând la o parte lungimile și uneori naivitățile narațiunii, toți cei ce o cunosc admiră arta instinctivă a clericului necunoscut, puterea visiunii și a redării, simplitatea mișcătoare, precisiunea tratatului, realismul, pitorescul, vivacitatea impresiunilor, această viață intensă ce circulă peste tot, tablo-

urile nemeșesugite în cari, atitudinile mulțimei, a majorităților, acelor ce-și mărturisiră credința și a renegaților, sunt prinse minunat. Fără nici o pretențiune de analiză psihologică, naratorul ne descopere *fondul sufletelor*. Niciodată nu s'au zugrăvit mai bine eroii persecuțiilor. Iată ce zice *Renan*, în *Marc-Aurel* (p. 340) «E una din bucățile cele mai extraordinare ce le posedă vre'o literatură. Niciodată nu a fost vreun mai tablou frapant al gradului de entusiasm și de jertfire de sine, la care poate ajunge natura umană».

P. M.

Epistola Bisericii din Lyon și Viena îndreptată către Bisericile din Asia și Frigia.

Servitorii lui Hristos cari locuiesc în Viena și Lyon, în Galia, frașilor celor ce sunt în Asia și Frigia, având aceeași credință și aceeași nădejde în Răscumpărare, pace, har și mărire, în numele lui Dumnezeu Tatăl și al Mântuitorului nostru Isus Hristos.

1. . In așa măsură a fost violența persecuției, furia păgânilor în contra sfinșilor, așa de mari au fost suferințele îndurate de fericiți martiri, încât toate aceste nu vom ști să le descriem cu exactitate, în cât ne va fi cu neputință să dăm o istorisire completă.

De fapt, dușmanul a lovit din toate puterile. Și-a desfășurat preludele violențelor din împărăția sa viitoare, unde va putea lovi fără frică. A folosit toate mijloacele ca să obișnuiască și să exercite pe ai săi cu atacurile în contra servitorilor lui Dumnezeu. Nu, nu era destul că eram vânași de prin case, băi, și din pieți publice ci ni era oprit tuturora să ne prezintăm în orice loc public.

2. Tot atunci, în contra dușmaniilor nostri lupta harului lui Dumnezeu, susținând pe cei slabi și aranjându-și voinicii în linie de bătae, asemenea unor stâlpi, cari prin rezistența lor putea înfrunta puterea celui Rău. Aceștia porniră în contra inamicului. Au avut de suferit ocări și tot felul de necazuri însă în graba lor de a se uni cu Hristos, puțin le păsără de toate aceste probe. Prin exemplul lor arătară că „suferințele vremii acestia, nu sunt nimic față de mărirea ce va să se arate întru noi”.

Mai întâi suportară toate inzultele mulțimei răsculate: strigătele de ură, loviturile, brutalitățile, jafurile, uciderea cu pietri, deținerea în grup și în fine suportară tot ce de regulă populația furioasă face ca să sufere inimizii săi de nesuferit. Apoi fuseră duși la tribunalul în „forum“. Acolo fuseră întrebați de tribunul și de magistrații cetății. Ei își mărturisiră credința în prezență tuturor și ca urmare sunt închiși împreună, până să sosoască guvernatorul.

3. Mai târziu sunt aduși înaintea guvernatorului care-și arată față de noi toată cruzimea. Vettius Epagathus, unul dintre frați plin de iubire față de Dumnezeu și de aproapele, ajunsese la un grad de perfecțiune așa de rară, încât își realizase idialul său de viață, după pilda preotului Zaharia, care „umbla în toate poruncile și dreptățile lui Dumnezeu“. Tot de-auna ireproșabil, gata să facă serviciu deapropaelui, plin de zel în devoțiunea sa către Dumnezeu, ardea sub suflarea Spiritului sfânt. Cu un astfel de caracter, Vettius nu se putu reținea, văzând procedura anormală a procesului ce ni-se făcea. Plin de indignare, pretinse să fie ascultat ca să pledeze în favoarea fraților săi și să arate că nu suntem nici ateii nici necredincinși. Oamenii din jurul tribunului începură să vocifereze în contra lui, fiind Epagathus un personagiu bine cunoscut. Guvernatorul genat și furios întrebă dacă nu cumva este și el creștin? Vettius, cu o voce răsunătoare își mărturisi credința; este arestat și înălțat la rangul martirilor. El care se prezentase ca adevărat al creștinilor, avea în sine, în mod real ca și Zaharia Spiritul mângăitor. Iși arătase plenitudinea carității sale, punându-și în joc până și viața pentru apărarea fraților. El a fost, și este totdeauna un adevărat învățăcel al lui Hristos; urmând pretutindenea Mielului.

4. Incepând dela această încercare, între creștini se făcu o separație. Unii se arătară cu totul gata pentru martiriu, să-și facă generos datoria și să-și mărturisească credința. Alții se arătară că nu sunt destul de gata, că sunt încă slabi și incapabili ca să susțină o luptă așa de mare. Aceștia, aproape 10 la număr, slăbiră.

Ei ne cauzară o tristeță adâncă. Zdrobiră deasemenea și

zelul celorlalți, cari n'au fost încă arestați și cari pe lângă toate relele asistară pe martiri în loc ca să se depărteze. Cu toții eram înspăimântați pentru incertitudinea ce o aveau cu privire la mărturisirea viitoare a unui fieștecăru. Nu pentru că ne îndoiam de impunerea torturilor ci ochii ne erau ațintiți asupra sfârșitului și ne era frică ca nu cumva cineva să cadă. În acest timp în fiecare zi, creștinii vrednici de acest nume fuseră arestați; ei umplură locul gol produs de apostazia. În închisoare fuseră reușiți toți creștinii zeloși ai ambelor biserici (Lyon și Viena) ceace peste tot făcea ca ei să se întărească. Deasemenea fuseră arestați câțiva păgâni, cari erau „familiari ai noștri”, căci guvernatorul ordonase ca toți să fim cercetați din nou. Acești servitori căzură în mâinile Satanei. Ingroziți de spectacolul torturilor impuse sfinților și pe deasupra excitați de soldați ne calomniară atribuindu-ne crimene, incesturi ca și ale lui Oedip și alte crime de acest fel despre cari ne este oprit și să vorbim ori să ne gândim la ele ori cel puțin să credem că așa ceva să se fi întâmplat vreodată între oameni. Ca urmare a acestor calomnii toți deveniră împotriva noastră ca niște animale sălbatice. Câțiva cari mai înainte din motive de înrudire sau de prelinie se arătau moderați, acum se arătară plini de rea voință și scrâșneau cu dinții de mânie în contra noastră.

Atunci s'a împlinit prezicerea Mântuitorului: „Va veni vremea că tot celui ce vă va ucide pe voi, i-se va părea că închinăciune aduce lui Dumnezeu” (Io. 16, 2)

5. De atunci sfinții Martiri avură de suferit torturi de nedescris. Satana se sforța să-i facă chiar și pe ei să rostească vre un cuvânt de hulă ori blestem. Cu o turbare extraordinară, toată furia mulțimii, a guvernatorului, a soldaților se porni în contra lui Sanctus, diaconul din Vienne, în contra lui Maturus, de curând botezat, dar atlet vechiu, în contra lui Atale, originar din Pergam, care fusese totdeauna stâlpul și sprijinul creștinilor de aci, și în fine în contra Blandinei.

Prin Blandina Hristos ne dădu această învățătură: Ceea ce în ochii oamenilor pare mic, de nimica, urât și disprețuit, pentru iubirea ce o dovedește prin fapte, Dumnezeu o ridică la mărirea cerească. (de sfârșit)

Educația morală în școlile secundare.

Toată lumea știe că incurând se va face o nouă reformă în lumea școlară a învățământului nostru secundar. Mulți cari țin cu adevărat la prestigiul școalei românești se interesează, de principiile noului proiect. Și cu drept cuvânt, căci durere, trebuie să constatăm că școala secundară în anii din urmă a ajuns terenul tuturor experimentărilor, iar bieții elevi niște „cobai” nefericiți! Programe peste programe, modificări continue până ce s'a ajuns la o adevărată caricatură a examenului de bacalaureat. Acest important examen nu-l mai poți înțelege dacă nu ții seamă de amestecul deșanțat al politicei, care în dorul de a câștiga partizani cu toptanul a transformat bacalaureatul într'un curat fief electoral.

Prin noul proiect se introduce iarăși clasa opta și totodată și o bifurcare în secții; literară și științifică începând din clasa șaptea. Credem că această bifurcare așa târzie, nu-i tocmai fericită. În ori ce caz o simțitoare îmbunătățire față de trecut în privința aceasta, este de recunoscut. Dar nu aceste ne preocupă acum. ci o altă chestiune de mare importanță pentru educațiunea morală a noilor generații. Noul proiect suferă de o gravă eroare în această privință. Ne-am frământat mintea, am analizat problema cu deamănuntul, și n'am putut pricepe cum se poate face educație morală sănătoasă, neglijând religiunea creștină.

Ce educație morală serioasă se poate face cu o singură oră de religie, tocmai în anii când mintea elevului ar fi mai capabilă a înțelege fundamentul religiei creștine? A face în clasele șaptea și opta o singură oră de religie însemnează un lucru foarte grav: că într'o țară creștină, religia a ajuns abia tolerată. Le-a fost rușine să o scoată complet, der dă să înțeleagă că e foarte secundară. O, Doamne ce rătăcire. În vremea noastră când bântue ateismul nimicitor al orcărei educațiuni, positivismul necontrolat care duce la indiferentismul religios, imoralitatea crassă răspândită cu noianul de mângălici

fără nici o cultură, școala să opună o singură oară de religie? Ce cetățeni conștienți de datoriile lor se vor putea forma fără creștinism? Să fi abdicat dela creștinismul nostru, care ne-a adus în rândul statelor civilizate?

Ne mirăm că preoții care au luat parte la alcătuirea acestui anti-proiect n'au nimic de zis. Sunt convinși că bună luptă au luptat? Îți face impresia că în adevăr relațiile între noi și bolșevicii de peste Nistru s'au ameliorat simțitor. Credem însă că profesori de religie vor cere cu energie înlăturarea acestui abuz. ¹⁾

SPECTATOR

Cărți, Reviste și Ziare

Carmen Sylva: POVEȘTILE PELEȘULUI — PELESH-MÄRCHEN.

Avem aici, retipărite din înaltul îndemn al M. S. Regelui Carol II cu prilejul Cinquentenarului Castelului Peleş, cele 12 povești scrise cu atâta gingășie și înfățișate cu textul românesc și nemțesc față în față. Nouă ediție eșită dela „M. O. Imprimăria națională“ se prezintă elegant și frumos (format în 4°, 186 pag.) și împodobită de grațiosul portret al Reginei Elisabeta, pictat în 1872 de Heali.

Al. Tzigara-Samurcaș — FUNDAȚIUNEA UNIVERSITĂȚII CAROL I. (1891-1931) cu 10 ilustrații în text, 26 planșe libere și rezumat francez: Mare în 4° cu 166 pag. de text. — Publicul nostru românesc poate fi mândru de o instituție așa de folositoare și glorioasă. Felicitările noastre Directorului fundațiunii care ne-a informat așa de complet despre Istoricul instituției, palatul, averea și administrarea Fund., funcționarea Bibliotecii (deosebit de bogate) etc. .

Di Tzigara-Samurcaș ne-a dat și mai multe „Anexe“ foarte

¹⁾ Am citit, cu deosebită satisfacție spirituală, la întâia pag. a noului *Proiect de program*: „Școala secundară . . . să dezvoltă personalitatea tinerilor în mod armonic . . . scopul său ultim trebuie să fie formarea sufletească a viitorului cetățean“ — Tot religia e cea mai potrivită pentru realizarea acestui scop înalt. (nota red.)

interesante, menite să-ne lămurească și mai bine înaltul rol cultural al „fundației Carol I“.

Dr Paul Tamas — CONVINGERE: Cugetări pentru timpurile de față — „Presa Bună“ Iași, mic în-12 cu 125 pag. 15 lei.

O carte de recomandat tuturor. Conține vre-o 58 de capitole scurte, solide și absolut sigure din punct de vedere doctrinal. De răspândit.

CRAINICUL (1bis str. V. Babeș 1bis) — Intâiul Nr al noului ebdomadar creștin catolic a apărut în ziua lui Hristos-Impărat. Nu putea să aleagă patronaj mai semnificativ pentru afirmarea — în ciuda unei prese de tot compromise — afirmarea drepturilor imprescriptibile ale Bunului Dumnezeu. — Ca cel mai frumos eloj vom repeta (și despre programul presei creștine) părerea autorizată a lui Bonald, adoptată și sfințită de papa Piu X „Revoluția cea mare a început cu proclamarea *drepturilor omului*, nu va înceta decât prin proclamarea *drepturilor lui Dumnezeu*“.

În Nr 2 am notat articolele: „Prinosul nostru către C. R.“ de I. Frollo și „*Homo homini lupus*“ (caleidoscopul societății de azi) de Generalul P. Vasilescu. etc.

I. M. Rașcu (profesor de liceu, fost membru al școlii române în Franța): **CUM SE DESORGANIZEAZĂ INVĂȚĂMÂNTUL** — Titlu curajos care vrea să sublinieze o realitate foarte tristă. Eminentul colaborator al nostru, profesorul I. Frollo, recenzând cartea de față scria în „Universul“ (26 Oct 1933) sub titlul „*O carte de actualitate*: “(Comenzile la: „*Cult. Popor.*“, București, b dul Acad. 2).

„Numai Ministerul Instrucțiunii nu găsește că a continua să numească profesoare la școlile de băeți și în a doua jumătate a lui Octombrie, ar putea să însemne mânie, abuz, ilegalitate . . .

(au numit peste o sută de profesoare numai la liceele din București, deși nu avea la dispoziție nici o singură catedră vacantă) . . . introducerea la noi a profesoarelor în școlile de băeți este . . cel mai nefast disolvant al școlii . . D. I. M. Rașcu este și scriitor cunoscut și profesor pasionat pentru catedră. Cu aceste calități d-sa reușește să aprofundeze o problemă de etică și pedagogie, sub o formă cât se poate de accesibilă și atractivă în acelaș timp . . Dragostea d-sale pentru școală îi dictează pagini de cea mai înaltă elocuență și se vede până la evidență lipsa oricărui interes de natură materială sau intenției de a lovi într'un partid și de a cruța pe altul . .

că mai există persoane înzestrate cu inteligență și energie, care nu fac politică și . . critică . . din pură datorie, nu din ură pentru cineva, ci din dragoste pentru bine, fără intenția de a fi pe placul adversarilor celor atăcați . . . Colegul nostru Rașcu . . ocupat cu cercetările sale științifice și cu creațiile sale literare n'ar fi eșit pe terenul criticii sociale dacă modul de a proceda al Ministerului Instrucțiunii, în acești doi ani din urmă, n'ar fi trecut dela favorizarea partizanilor la împiedicarea profesorilor serioși de a culege roadele muncii lor* . .

Alte cărți cari distrag și . . rentează

Totdeauna ne dăm o deosebită silință pentru alegerea cărților și în Nr 6 (Iunie 1933 pag. 244-249) am început o listă, provizorie însă, care ar vrea să fie sistematică (după materii) a cărților românești de sfătuit.

Azi vom da (și va fi totodată justificarea celor spuse în revista noastră pag. 356) o selecție de cărți din diferite colecții publicate de *Flammariion*, iscălite de literați eminenți (mulți membri ai Academiei franceze) și totodată interesante, documentate și bine prezentate. — Am voi ca toți să dea cași cadouri de *Crăciun* sau de *Anul nou* cărți interesante însă și demne și folositoare.

Colecție: „Hier et Aujourd'hui“ fiecare volum cu vre'o 125 pag. și bine ilustrat: (numai 20 de lei)

<i>Le Nôtre</i> (G)	(de l'Acad. fr.)	— De la prison à l'échafaud
"	"	D'une Révolution à l'autre
<i>Madelin</i> (L)	"	— Les Grandes étapes de l'Histoire
<i>Bazin</i> (R)	"	— Les grands serviteurs de la Monarchie
"	"	— Pie X
<i>Nolbac</i> (P. de)	"	— Marie-Antoinette à Versailles
<i>Sorel</i> (A)	"	— Bonaparte en Italie
<i>Force</i> (duc de la)	"	— La Grande Demoiselle
<i>Bertrand</i> (L)	"	— Louis XIV intime
<i>Houssaye</i> (H)	"	— Le retour de Napoléon
<i>Bordeaux</i> (H)	"	— Le fort de Vaux (1916)
"	"	— La délivrance de Verdun

- Aubry O.* — L'impératrice Eugénie et sa cour
 — La trahison de Marie-Louise
Farrère et Chack — Deux combats navals
Giraud (V.) — Histoire de la Grande Guerre
Funck-Brentano — Les secrets de la Bastille
 " " — Le Masque de Fer
Jacoby (J.) — Lénine

Colecție: „Les Grands Coeurs“ chez Flammarion :
 fiecare volum de o cetrică ușoară, interesantă și solidă totodată: în-12
 elegant, de aproape 300 pag. pe hârtie bună, 12 franci (vre'o 70 lei.)

- Henri-Robert* (Acad. fr.) — Louis XVI
Ch. Le Goffic " — Malesherbes
 " " — La Tour d'Auvergne.
G. Goyau " — Le Cardinal Mercier
 " " — Ozanam
 " " — S. Bernard
R. Bazin " — Pie X (39⁰ mille)
Gral Weygand — Turenne
Sertillanges (de l'Institut) — S. Thomas d'Aquin
S. du Vauroux — S. Paul
Victor Giraud — Bossuet
 " — S. Jeanne de Chantal
 " — S. Vincent de Paul
Ch. Baussan — La Tour du Pin (sociolog)
Franc-Nohain — S. Louis
Marie Gasquet — S. Jeanne d'Arc
Roland-Gosselin — Aristote
R. Johannet — Joseph de Maistre
Francisc Jammes — Lavigerie (apostolul Africei)
Henri Ghéon — Le S. Curé d'Ars
R. Zeller — S. Catherine de Sienne
 " — Lacordaire
A. Diès — Platon etc . . etc . .

Colecție: „Chefs de File“ tot cu aceeaș prezentare.

- André George*: — Pierre Termier (savantul geolog)
V. Giraud: — Brunetière (o sinteză rară)

Dr H. Duclos: Laennec (marele medic)

Daniel-Rops: Péguy (de comparat cu vol. fraților Tharaud)

R. Rumilly: Sir Wilfrid Laurier, etc . .

. . . Amatorilor de probleme sociologice solid și clar prezentate propunem :

Bibliothèque d'Etudes Cath. et Sociales

George Viance: **Force et misère du Socialisme**, cu următorul plan și conținut:

I. La Géométrie socialiste: 1. L'enchevêtrement des doctrines socialistes 2. Philosophie et force du socialisme.

II. L'ordre économique et l'Etat: 1. Travail et salaire 2. Capital et profit 3. Finance et crédit 4. Etat et bien commun.

III. La cité des personnes humaines: 1. Misère profonde du socialisme 2. L'ordre des amitiés 3. Vers l'Avenir.

G. Viance: La Révolution ou la Guerre?

G. Renard: *L'Institution* (fondement d'une rénovation chrétienne de la science politique.)

E. Dutoit (Président des „Semaines sociales“ de France): *L'Economie au service de l'Homme*.

A. Sertillanges: Dieu ou Rien?

„ : Catéchisme des incroyants. 2 vol. (valoros) etc . .

Colecție: „Les Pèlerinages“ (10 franci, vre'o 60 lei.)

L. Bertrand (de la Ac. fr.) — Font-Romeu

G. Viance — Montmartre (basilica votului național)

G. Bernoville: — Lourdes

H. Chéramy — Les Catacombes romaines

E. Schneider — Assise

L. Zanta — S. Odile (patrona Alsaciei) etc. .

Col. „Les belles fêtes“ de pildă: La Fête-Dieu, Le Jeudi-Saint (de Fr. Mauriac), etc. .

Col. „Les Sacrements“ Le Mariage, L'Eucharistie, etc. .

Col. „Notre clergé“ „ de H. Bordeaux, H. Brémond etc. .

Alte col. *la Bloud & Gay* — Paris. Mai ales:

Bibliothèque des Sciences Religieuses:

Colecție religioasă modernă, variată și cea mai complectă . .

Cuprinsul anului VI.

Doctrină.

Activitatea științifică și Expierea	G. Todică	160
Atmosfera otrăvită (cauză, remediu)	I. Merloz	240
Biblia în 20 lecții	D. Dr. B. 42-61-183-299	
Lecția I-a Isoarele Literaturii Sacre		
Cărțile apocrife și cele canonice (impărțirea lor)		
„ II. Formarea Canonului Sf. Scripturi		
„ III. Istoria Textului (diferitele versiuni)		
„ IV. Inspirație și Revelație (sensurile multiple)		
„ V. Fonetica, morfologia și sintaxa limbii ebraice		
„ VI. Caracterele Poeziei biblice		
„ VII. Forma poeziei ebraice		
(combinări metrice și execuția muzicală)		
„ VIII-IX. Cărțile istorice ale V. Test.		
„ X-XI-XII. Cărțile profetice ale V. Test. etc.		
Convertiții: Pavel și Augustin	S. M. C.	361
Directive autorizate	Exc. S. Dr. Suci	97
Două opere doctrinale urgente	A. Micu	1
Drepturile lui Dumnezeu	P. Merloz	252
Drum drept înainte!	Dr A. Fântânar	197
Dumnezeu tace	Mgr Simu	52
Educația la școli!	Spectator	418
Eroul zilelor de azi (preotul)	Dr Al. Fântânar	4
Focarul vieții	„	108
Intreita înviere	P. Merloz	145
Lista cărților de citit (după materii.)	„	244
Mișcarea dela Oxford	P. A. Treamer	254
Nostalgia Unirii (în Basarabia)	Marianus	237
Primatul spiritualității	Dr V. Pop	388
Propaganda presei	A. Micu	241
Propovăduiți pe Domnul	„	3
Revoluția care Vine	„	2
Un program și o realizare	G. Todica	21

Nuvele.

Călătoria micului Hozäel	Duo	10
Lacrimi omenesti	P. P. Romano	201
Legenda Sf. Cristofor	Irinel	15
Spovedania Diavolului	Duo	293
Tarcisius	"	57

Teatru.

Se lasă noaptea (schiță dramat.)	L. Romano	305
Teatrul de la Nancy	Pavelian	376

Filosofie, Sociologie, Femenism.

Activitatea apostol. a Mgr. Ghica	Mia Frolló	100
Cântarea Anei	Faulhaber-Dăianu	22
Controlul Averilor	Spectator	93
<i>Directive Autorizate</i>	Exc. S. Dr	97
"	Menirea conducătorilor	
"	Știința și credința	
"	Azi Măine	
Dreptul Lui Dumnezeu, datoria noastră	P. Merloz	252
Eroul zilelor de azi (preotul) viitorul nostru —	Dr A. Fântănar	4
<i>Grafologia</i>	Dr E. de Rocchis	113-211-269
"	Nosce Teipsum — Cum să ne cunoaș'em	
"	Fisiognomia — Gr. și Personalitatea	
"	Gr. și Caracterul — Gr. și Știința	
"	Creerul și Mintea — Cr. și Caracter	
"	Temperament și Caracter	
"	Verificarea examenului grafologic	
<i>Intreita inviere</i> (fizică, morală, socială) —	Dr I. Georgescu	146
Masoneria	M. S.	343
"	Spectator	40
Neam care nu vrea să moară	Caton	49
Oculta	"	50
Rădulescu-Motru	Covrig-Nonea	167
Reflexii (Viața și Eternitatea)	"	289

Revizuirea Conștiințelor	Caton	50
Romantism și Rousseau	Cycnus	112
<i>Spiru-Haret</i> (un patron, un stindard)	I. Frollo	152-220-265
Ascendența morală continuă — Creatorul școl. rom.		
Sisteme și persever. — Munca și legalitatea		
Cei 3 factori ai Civilizației și ai fericirii		
Lupta pe câteși trei fronturi: cultural, moral și economic		
Doi nobili adversari: Haret și Tache Ionescu		
Iubirea e sufletul binelui		
Barbarie ascunsă și înlănțuită		
Democrat, antidemagog		
Înălțimea morală a personalității lui		
Un model — Constituția scrisă a civilizației		
Spiritualism și materialism	prof. Covrig-Nonea	281
" "	Dr E. Bozac	347

Literatură.

Bălcescu (Viața, Operile, Caract.)	Dr E. Elefterescu	230
Budai-Deleanu	"	323
<i>Caleidoscop de Liter. italiană</i>	Mia Frollo	275
Ramiro Ortiz — Revista „Roma“		
Seminarul de limbă și liter. italiană		
Cărți de azi		
<i>Caleidoscop de Liter. franceză</i>	Mia Frollo	76
Maurois — Thibaudet — Cocteau — Carco		
Drieu de la R. — Morand — Tharaud — Prévost		
<i>Delavrancea</i>	Irinel	139
Romantismul și Realismul lui		
D. și liter. populară — Teatrul lui		
„ <i>Divina Comedie</i> “	Mia Frollo	392
Dante și Beatrice		
Evul mediu și noi		
<i>Două romane, Două personalități.</i>	"	25
Lovinescu și Stere — „Bizu“ și vol. lui Stere		
<i>Ghica</i> (Act literară a Mgr Gh.)	"	100
„Pensées pour la suite des jours“		
„La femme adultère“ etc. .		

— Un ziarist modern — Un arsenal — Opere sociale		
Istețimea lui — Secretul succesului său		
Doctrinal, hotărât însă pașnic		
Pelerinagii — Lupte și prigoniri		
„Stat Crux dum volvitur orbis“		
<i>Beauraing: Impresiile unui martor</i>	A. M.	88
—Fapte misterioase — Apariția și cadru ei		
„Eu sunt Fecioara Imaculată“		
<i>Cărțile Istorice ale Vechiului Testament</i>	Dr. B. D.	302
Pentateucul lui Moise — Cărțile Regilor		
Esdras și Nehemias . . Cărțile Macaveilor etc. .		
Doctor Universalis, Sf. Albert cel Mare	D. Neda	122
Ferdinand al Rom.	princ. M. Bibescu	16
Intâiul Crăciun Românesc	Ex. S. Dr. Frențu	66
Istoria textului biblic	Dr. B. D.	44
Lojele Masonice	N. S.	343
Martirii din Lyon	P. M.	411
—Acte autentice cu traducere		
<i>Mișcarea dela Oxford: O Renaștere</i>	A. Treameer	254
„Primăvara a doua . — Șefii, — „Via media,“		
Opoziție — Rezultatele mișcării. .		
Noul nunțiu la Buc. — Mgr. Valeri		194

Călătorie — Omagii — Știință — Varia

Bosforul	Tălmăcel	263
Lourdes	O. Hulea	196
<i>Calendarul</i> — Data sărb. Sf. Paști		83
— Originea — Controversa — Nicea etc. . .		
Un Monument Eroilor noștri		163-250-353
Leului din Sisești		81
Drapelul și Stema țării		335
Statistica presei mondiale		64

Cronica lunară: internă și externă

scrisă de *Spectator*, la sfârșitul fiecărui Nr

Figuri reprezentative

Vezi *Filosofie*: Albert cel Mare, Rădulescu-Motru, etc.

- „ *Istorie*: Ferdinand, Bailly, Spiru-Haret, Newman, etc.
 „ *Literatură*: Bălcescu, Delavrancea, Goga, etc.
 „ *Artă*: D na Rodica Maniu, Teiușanu, Wagner, etc.

Documentație, Viață Religioasă, Statistică

Vezi la fiecare rubrică de mai sus

Bibliografie (principalul): Cărți, Reviste,¹⁾ Ziare (la sfârșitul fiecărui Nr.)

„Concepția super. a vieții“	Prohászka-Rinea	365-400
„Cum se desorganizează învățămîntul“	I. M. Rașcu	4
„Glossa Pădurii“	Ing. Precup	94
„Introducere în Filosofie“	Dr. E. Vidoni	144 192
„32 Opere d'n literatura Rom.“	I. M. Rașcu	358
„Uzul Sacramentelor“ etc	Dr. N. Flueraș	357

De Ale Noastre

Ecourile presei despre volumul „Isus“		185-240
---------------------------------------	--	---------

Lista alfabetică a Autorilor Anul VI.

A. M.	Faptele misterioase din Beauraing	887
Bibescu <i>princesa M.</i>	Ferdinand al României	16
Bozac <i>Dr. E.</i>	Spiritualism și mater.	347
Caton	Neam care nu vrea să moară	49
„	Oculta — Revizuirea Conștiințelor	50
Cepariu <i>I.</i>	Inaugurarea unui monument	163
„	Numerele de Crăciun (ziare)	74
„	Proverbe rom. despre Prostie	316
„	„ „ „ Înțelepciune	391
Codreanu <i>L.</i>	Bucovine 401 — Epigones	328
„	Iulia Hașdeu 133-175-226-317	
„	Melancolie 180 — Mort d'Aron Pumnul	400
„	Oh! reste avec moi 327 — Prunelles somnolents	80

1) Regretăm foarte mult că revista „Sănătatea“ care dă atâte sfaturi bune din punct de vedere medical și igienic, a publicat anul acesta articole greșite, și încă foarte mult, vorbind despre Isus, Sfinți, Lourdes, etc. . . Vom reveni. (Vezi Observatorul pag. 167 nota red)

<i>Cori</i>	Primele citiri	46
<i>Covrig-Nonea</i>	Bipolaritatea psihică	405
"	Rădulescu-Motru	167
"	Reflexii (viața și etern.)	289
"	Spiritualism și mater.	281
<i>Cyenus</i>	Romantism și Rousseau	112
<i>Dinu Soare</i>	Mâini albe	37
"	Psalmul predării	38
<i>Dolci Exc. S.</i>	Radio-București	54
<i>Dimitrescu Dr. B.</i>	Biblia în 20 lecții: 42-61-183-299	
<i>Duo</i>	Călătoria micului Hozăel (nuv.)	10
"	Sarai	372
"	Spovedania diavolului	293
"	Tarcisius	57
<i>Elefterescu Dr. E.</i>	Băcescu	230
"	Budai-Deleanu	323
<i>F. E.</i>	Sf. Față a lui Isus (artă)	35
<i>Fântânar Dr. A.</i>	Joia mare	181
"	Impresii și Sugestii	107
"	Viitorul nostru și al preotului	4
" prof. N.	Oct. Goga	30
<i>Faulhaber-Dăianu</i>	Cântarea Anei	22
<i>Frențiu Exc. S. Dr.</i>	Intâiul Crăciun românesc	66
<i>Frollo prof. I.</i>	Spiru-Haret 152-220-265	
<i>Frollo Mia</i>	Activit. lit. și ap. a M ^{gr} Ghica	100
"	Caleidoscop de lit. franc.	76
"	" " ital.	275
"	De vorbă cu D-na Rodica Maniu	296
"	"Divina Comedie"	392
"	Două romane, două person. (Stere-Lovinescu)	25
"	Interior (p.)	236
"	O anchetă în lumea artist.	171
"	Reflexii asupra C. lui Pius Servien	366
"	Wagner (R.)	205
<i>Gârleanu I.</i>	Cămin fericit	9
<i>Henry P.</i>	Pictura Moldovenească	382
<i>Hulea O.</i>	Lourdes: „Și săracilor bine se vestește"	196

<i>Irinel</i>	Delavrancea	139
"	Legende sf. Cristofor	15
<i>Marianus</i>	Nostalgia Unirii (în Basar.)	237
<i>Merloz P. I.</i>	Dreptul Lui, datoria noastră	252
"	Intreita înviere	145
"	Noul nunțiu (la București)	194
"	O Realizare și un program	147
<i>Micu A.</i>	Atmosfera otrăvită	240
"	Activ. cult. și relig. a Ex. S. Dr. Frențiu	149
"	Beauraing (apariții)	88
"	Două opere doctrinal urgente	1
"	Lista de cărți de citit (după materii)	224
"	Nici inconștienți nici nepăsători!	56
"	"Nihil sine Deo" — Propaganda Presei	23+241
"	Propovăduiți — Revista pentru toți	146-3
<i>Musta prof. Șt.</i>	Data sărbăt. sf. Paști	83
<i>N. S.</i>	Lojile masonice și Rom.	343
<i>Neda D.</i>	Biruința unui ideal	
"	BCU Doctor Universalis (sf. Albert cel Mare)	122
<i>O. D.</i>	Cultul adevărului, idealul stud.	332
<i>Pavel Elisa Dr.</i>	Eroilor noștri	250
<i>Pavel Petru Romano</i>	Lăcrimi omenești	201
<i>Pavelian</i>	Teatrul de la Nancy	376
<i>Pop Dr. V.</i>	Primatul spiritualității	388
<i>Rocchis Dr. de</i>	Grafologie (studiu)	113-211-269
<i>Romano L.</i>	Se lasă Noaptea (sch. dram.)	305
<i>S. M. C.</i>	Convertții (orientarea nouă)	361
<i>S. M.</i>	Un ziarist Modern (P. Bailly)	69-129-164
<i>Simu Mgr</i>	Dumnezeu tace	
<i>Spectator</i>	Cronica la fiecare Nr.	
<i>Străjeru P.</i>	Biruința unui ideal	68
<i>Suciu Exc. S. Dr</i>	Directive autorizate	97
<i>Tălmăcel I.</i>	Bosforul — Un dor de poet	263-280
<i>Teiușan</i>	Eroilor Beiușeni	353
<i>Todica G.</i>	Activ. științifică și Expierea — Calendarul sfinților	160-21
<i>Treamer P. A.</i>	Centenarul dela Oxford	254
<i>Trio</i>	Drapelul și stema țării — Presa mondială (statistică)	335-64

Alte Reviste de recomandat:

Gând Românesc (Astra — Cluj) se afirmă . . . variat și interesant. Intelectualilor preocupați de probleme bizantine și răsăritene în general, recomandăm cu toată încrederea:

Echos d'Orient 5 Rue Bayard 5 Paris.

Orientalia Christiana 7 S. Maria Magg'ore 7 Roma.

Cei preocupați mai mult de problema unirii Bisericilor au:

L'Unité de l'Eglise — 5. Rue Bayard 5 — Paris.

Irénikon — Amay-Sur-Meuse — Belgique.

Un drăguț buletin lunar pentru tinerime cu titlul *Marianistul*, 4 pag. numai 25 lei anual, la Păr. I. Suciuc — Blaj.

Programul revistei „Observatorul“

Iată rubricile sau titlurile obișnuite ale cuprinsului din „Observatorul“ revistă documentară: culturală-socială-religioasă, 48 pag. mare în-8°

1. Articole de fond — (actualități însemnate, tratate nișel doctrinal)
2. Croni ă lunară: internă și externă. (Numai fapte însemnate)
3. Filosofie și știință — (probleme de filosofie practică, ca pedagogie și psihologie și inițiere ușoară în științe).
4. Sociologie. — (diferite chestiuni și curente actuale, ca feminism, socialism, comunism, etc. . .)
5. Istorie și artă. — (în toată varietatea și amploarea lor).
6. Literatură — (critică, nuvele, poezii și folklor).
7. Figuri reprezentative. (schife caracteristice din galeria oamenilor celebri, mai ales români).
8. Cărți, reviste și ziare. — (bibliografii variate și din când în când recenzii temeinice pentru opere mai valoroase): Vom considera în rîndul întâiu aspecte, atitudini și curente atât pentru autori cât și pentru opere.
9. Viața religioasă. — (mai ales din punct de vedere social și practic.)
10. Documentație și statistică.

*

Rugăm respectuos restanțele abonamentului și binevoitoare propagandă: Dumnezeu va răsplăti!

„DOINA“ tip. și librărie S. p. A. BEIUȘ

Redactor responsabil: Ioan Teiușan.

Cuprinsul anului V.

(cu volumul jubilar „ISUS“)

Articole de fond.

Cei dintâi eroi români	Dr. N. Lupu	383
Cele trei Cruci de pe calvar	prof. I. Frollo	407
Christos biruște	A. Micu	301
Cititorilor și colaboratorilor	a. m.	1
Dezarmarea și înfrățirea	I. Frollo	315
Dumnezeu iubire . . .	princ. M. Bibescu	405
Dumnezeirea lui Isus	Dr. I. Georgescu	317
Ecce Homo: Ecce Deus	A. Micu	301
Emanuil	T. M.	376
Etape Evangheliei	Pr. P. Gervais	346
Figurile și profețiile lui Isus	duo	339
Formarea elitei (cadre și program)	A. Micu	49
Forme de devoțiuni	Doina	381
Goga (O.)	Excel. Sa Dr. V. Frențiu	145
Hristos-Rege	Dr. Alex. Nicolescu	393
Invierea lui Isus	Dr. I. Georgescu	322
Isus (volumul jubilar) Rostul omagiului	A. Micu	298
Isus în fața istoriei și a rațiunii	Dr. I. Georgescu	304
Isus în amândouă testamentele	Pr. P. Gervais	339
Isus în Dogmatică	Dr. V. Suciu	358
Isus în liturgică și pietate	duo și trio	372
Isus în țara românească	Dr. N. Lupu	383
Isus în viața oamenilor	Excel. Sa Alex. Cisar etc...	399
Isus în artă (cu 24 clișee artistice)	C. Jéglot	414
Isus în Literatura națională—Agărbiceanu, Gala	Galaction	421
Minciuni și adevărul istoric	A. Micu	153
Morala și Arta	I. Frollo	183
Procesul lui Isus	Dr. N. Brânzeu	345
România și Isus	Dr. N. Lupu	383
Sărbătorile lui Isus	trio	379

Socialism modern (Marxismul și Internation.)	Dr. N. Flueraș	97
Unitatea Persoanei în Isus	Dr. V. Suci	360

Cronica internă și externă.

Agru	Dr. I. Georgescu	239
Concursuri de frumusețe	Spectator	121
Dezarmarea	"	117
Francmasoneria	" 63, 119 și	184
Franța	A. Micu	13
Gospoderia publică	Spectator	121
Dr. I. Radu †	Dr. I. G.	247
Ieftinirea zahărului	Spectator	119
Mexic	A. M.	12
O frază sfăditoare	Spectator	117
Pe Nistru	"	
Plata funcționarilor	A. M. 10 și	185
Popfiu (Iustin)	Dr. I. G.	241
Războiul nu vine a venit	A. M.	10
Spania	Spectator	
Triumful unei idei	Dr. I. G.	245

Nuvele.

Cântecul cireșului	Hebel	140
Finuțul morții	moș Georgescu	134
Jonglorul fericit	I. H.	186
Legenda ouălor roșii	A. Codreanu	66
Nebunul	Petőfi-Pinteru	213
Vanitate înfrântă	L. Marianus	14

Sociologie, filosofie și feminism.

Cele trei Internaționale	Dr. N. Flueraș	98
Conta și filozofia lui	De Rocchis 110 și	157
Criza de azi	Dr. S. Chișiu	53
Dezarmare și înfrățire	I. Frolo	215
Din corespondența a doi prieteni	I. Georgescu	219

Elita (cadre și program)	A. Micu	49
Mama lui Samuil	C-nal Faulhaber	122
Maria Sora lui Moise	Dr. E. Dăianu	17
Maximul	Dr. N. Flueraș	97
Morală și Artă	I. Frollo	193
Programul nostru	A. M.	1
Principiile economice socialiste	Dr. N. Flueraș	105
Socialismul modern	"	97

Istorie.

Aparițiile de la Esquioga	G. B.	57
Comediant și martir (Sf. Genesiu)	P. Monceaux	178
Din corespondența a doi prieteni	I. Georgescu	219
Dolet, Galileu, G. Bruno	C. M.	155
Enescu (G.)	G. Ardeleanu	24
Eroi Naționali	S. Moldovanu	22
Ferdinand al României	princ. M. Bibescu	172
Filozof și martir (Sf. Iustin)	P. Monceaux	69
Galileu - G. Bruno - St. Dolet	C. M.	154
Gavril Munteanu	Dr. E. Elefterescu	180
Isus în fața Istoriei	Dr. I. Georgescu	304-339
Iustin Popfiu	"	241
Procesul lui Isus	Dr. Brânzeu	354
Sacramentele în catacombe	Dr. Zadori-Rusu	121
Vasile Fabian-Bob	Dr. E. Elefterescu	38

Arta.

Enescu (G.)	G. Ardeleanu	24
Iconografia lui Isus (cu 24 clișee din toate școlile)	C. Jéglot	413
1.) Documentele acheiropoiete : sf. Față, sf. Giulgiu etc . . .		
2.) In Catacombe și „Pantocratorul“ etc . . .		
3.) „Dureros“, „Glorios“, „Hristoșii milei“ etc . . .		
4.) Artă realistă, clasică, Curentul mistic etc . . .		
Pictura moldovenească	P. Henry	30
Sacramentele în catacombe	Dr. Zadori Rusu	128

Literatură.

Francis Jammes poet rustic	I. M. Rașcu	205
Gavril Munteanu	Dr. E. Elefterescu	180
Isus în Liter. Națională	Agârbiceanu, Gala Galaction etc.	421
Moise Sora Noac	L. Codreanu	75
Morala și Arta	I. Frollo	193
Neșbunul	Petőfi - Pinteru	213
Popfiu Iustin	I. Georgescu	
Poet-creștin și preot-poet	Dr. E. Dăianu	36
O tragedie franceză despre Gr. Ghika	I. M. Rașcu	224
Recenziile (p. 259 la 284)	I. M. Rașcu	
Testamentul Mântuitorului	Agârbiceanu	421
Vasile Fabian Bob	Dr. E. Elefterescu	38

Știința.

Calendarul: Problema și evoluția C.	St. Musta	
Istoricul și reformele C.	"	
Isus (Vezi cuprinsul p. 441)		
Venim dela maimuță?	Moreux	84

Figuri reprezentative.

Conta (Vasile) filozof	De Rocchis	110 și 157
Dolet, Galileu, G. Bruno	C. M.	155
Enescu (G.)	G. Ardeleanu	24
Ferdinand al. României	princip. M. Bibescu	172
Francis Jammes poet rustic	I. M. Rașcu	205
Gârleanu (Păr. I. M.)	Dr. E. Dăianu	16
Goga (O.)	Ep. Dr. V. Frențiu	145
Gavril Munteanu	D. E. Elefterescu	180
Iuștin Popfiu	I. Georgescu	241
Mama lui Samuil	C-nal Faulhaber	122
Maria sora lui Moise	Dr. E. Dăianu	17
Moise Sora Noac	L. Codreanu	75
Sf. Iuștin, filosof și martir	P. Monceaux	69
Vasile Fabian Bob	Dr. E. Elefterescu	38
Sf. Genesis, comediant și martir	P. Monceaux	178

Poezii.

Despre „Isus“	Listă pag. 440	440
De veghe pe Calvar	Gârleanu	246
Dintre sute de cartage	Eminescu - L. Codreanu	44
Hristos	Cinc. Pavelescu	424
Invierea	Eminescu	423
Isus	St. O. Iosif	424
Lacul	Eminescu - L. Codreanu	84
Nebunul	Petöfi-Pinteru	213
O Mama	Eminescu - L. Codreanu	43
Poeme în Proză	O. Sireagu	83 și 189
Prière	Goga-Codreanu	139
Satan și Iuda	Ioan Pavelescu	422
Scoborârea de pe Cruce	G. Simu	425

Viața Religioasă.

Cele mai felurite teme / Certe alese în fiecare rubrică de sus

Documentație.

De ale noastre: București, Iași, Cluj, Blaj, etc . . . 45 și 92
și . . . în fiecare rubrică de sus

Cărți și reviste.

Cele 21 de Recenzii anunțate la pag. 249	249
Catehismul explicat și lămurit prin pilde	192
Creștinism și Caracter	(Dr. A. L. Tăutu) 191
Criza Economică și Rezolvirea ei.	Dr. V. Tr. Frențiu 434
Flori de Crin (apare la Șimleul Silvaniei)	192
Istoria Bisericii creștine universale (I. Georgescu) cop.	No. 1
Jerusalem (ensemble : B. Presse)	L. Dressaire 191
Lourdes în strălucirea minunilor. Sale (Iași)	94
O floare de la Prut (Săbăoani)	94
Problema muncitorească	191
Teologia Dogmatică . . . Orientalium . . .	Martin Jugie cop. No. 1
Bibliografie Specială pentru „Isus“	p. 432 și 433

VARIA.

El și ea (dialog umoristic)	141
Jertfele întregirii naționale	143
† Rvm. Camil Selăgeanu	90
Rugăciunea unui preot nou hirotonit	402

Tabla ilustrațiilor.

Lista celor 24 clișee	441
-----------------------	-----

Lista alfabetică a Autorilor.

<i>Agârbiceanu</i>	Testamentul Mântuitorului	421
<i>Ardeleanu (G.)</i>	G, Enescu	24
<i>Bibescu (princ. Marthe)</i>	Ferdinand al României	172
	Dumnezeu iubire	405
<i>B. G.</i>	Aparițiile dela Esquologa	57
<i>Brânzeu (Dr. N)</i>	Procesul lui Isus	354
<i>Chișiu (Dr. S.)</i>	Criza de azi	5 și 53
<i>C. M.</i>	Galileu - G. Bruno - St. Dolet	155
<i>Cisar (Excel. Sa Ep. A)</i>	„Nihil sine Deo“	339
<i>Codreanu Ana</i>	Legenda ouălor roșii	66
<i>Codreanu L. (trad, Eminescu)</i>	Dintre sute de cartage	44
	Inger de pază	86
	Lacul	85
	O Mama	43
	Prière (O. Goga)	138
<i>Dăianu (Dr. E.)</i>	Femeile din Biblie	17 și 122
<i>Doina</i>	Forme de devoțiuni	381
<i>Elefterescu (Dr. E.)</i>	Gavril Munteanu	180
	Vasile Fabian - Bob	38
<i>Faulhaber (C-nal)</i>	Mama lui Samuil	122
	Maria Sora lui Moise	17
<i>Flueraș (Dr. N.)</i>	Cele trei Internaționale	98
	Marxismul	97
	Principii economice ale Socialismului	101
	Reflexii critice	105
<i>Frențiu (Excel. Dr. V.)</i>	O. Goga	145

<i>Frollo (prof. I.)</i>	Cele trei Cruci de pe Calvar	407
	Dezarmare și înfrățire	215
	Morala și Arta	193
	Recenzii (passim)	
<i>Gala Galaction</i>	Christos a înviat	422
<i>Gârleanu</i>	De veghe pe Calvar	426
<i>Georgescu (Dr. Ioan)</i>	Agru	239
	Din corespondența a doi prieteni	219
	Drum drept	231
	Iustin Popfiu	241
	Isus în fața istoriei și a rațiunii	304-339
	Radu (Dr. Iacob)	247
	Recenzii (passim)	
	Triumful unei idei	245
<i>Gervais (Pr. P.)</i>	Etapele Evangheliei	346
<i>Hebel</i>	Cântecul cireșului	140
<i>Jéglot (C.)</i>	Iconografia lui Isus (ensamblu)	414
<i>Lupu (Dr. N.)</i>	Mucenicii și Sf. Părinți din România	383
<i>Marianus</i>	Vanitate înfrântă	14
<i>Merloz (P.)</i>	Căuta o Enciclopedie religioasă	436
	Geografia Evangheliei (cu 3 hărți)	343
<i>Micu (A.)</i>	Bibliografii (passim)	
	Despre problema reparațiilor	13
	Formarea unei elite	49
	Franța	13
	Mexic	12
	Omagiu lui Isus (rostul lui)	298
	Plata funcționarilor	10
	Programul nostru	1
	Războiul nu vine, a venit!	11
	Recenzii și note	
<i>Moldovan (S.)</i>	Eroi naționali	22
<i>Monceaux (P.)</i>	Sf. Genesiu	178
	S. Iustin	69
<i>Moreux</i>	Venim dela maimuță?	97
<i>Moș Georgescu</i>	Finuțul morții	134
<i>Musta (prof. St.)</i>	Calendarul (formarea și evoluția)	164

<i>Nicolescu</i>	Hristos-Rege	363
<i>Paul Henry</i>	Pictură Moldovenească	30
<i>Rașcu (I. M.)</i>	Francis Jammes poet rustic	205
	O tragedie despre Gr. Ghika	224
	Recenzii (de p. 249 la 284)	
<i>Rocchis (De)</i>	Vasile Conta 110 și	257
<i>Simu (Mgr. G.)</i>	Scoborârea de pe Cruce	425
<i>Spectator</i>	Cronica internă 117 și	184
	„ externă	119
	Francmasoneria	63
<i>Sireagu (O.)</i>	Poeme în proză	
<i>Suciu (Dr. V.)</i>	Isus în Dogmatică	358
<i>Tălmăcel (P. I.)</i>	Palestina	341
	Jertfele întregirii naționale	143
<i>Teiușan (I.)</i>	Mănunchiuri de flori	372
<i>Zadori-Rusu (Dr.)</i>	Sacramentele în catacombe	128

Programul revistei „Observatorul”

Iată rubricile sau titlurile obișnuite ale cuprinsului din „Observatorul” revistă documentară: culturală-socială-religioasă, 48 pag. mare în-8°

1. Articole de fond — (actualități însemnate, tratate nișel doctrinal)
2. Cronica lunară: internă și externă.
3. Filosofie și știință — (probleme de filosofie practică ca pedagogie și psihologie și inițiere ușoară în științe).
4. Sociologie. — (diferite chestiuni și curente actuale, ca feminism, socialism, comunism, etc. . .)
5. Istorie și artă. — (in toată varietatea și amploarea lor).
6. Literatură. — (nuvele, poezii și folklor).
7. Figuri reprezentative. (schife caracteristice din galeria oamenilor celebri, mai ales români).
8. Cărți, reviste și ziare. — (bibliografii variate și din când în când recenzii temeinice pentru opere mai valoroase): Vom considera în rândul întâiu aspecte, atitudini și curente atât pentru autori cât și pentru opere.
9. Viața religioasă. — (mai ales din punct de vedere social și practic).
10. Documentație și statistică.